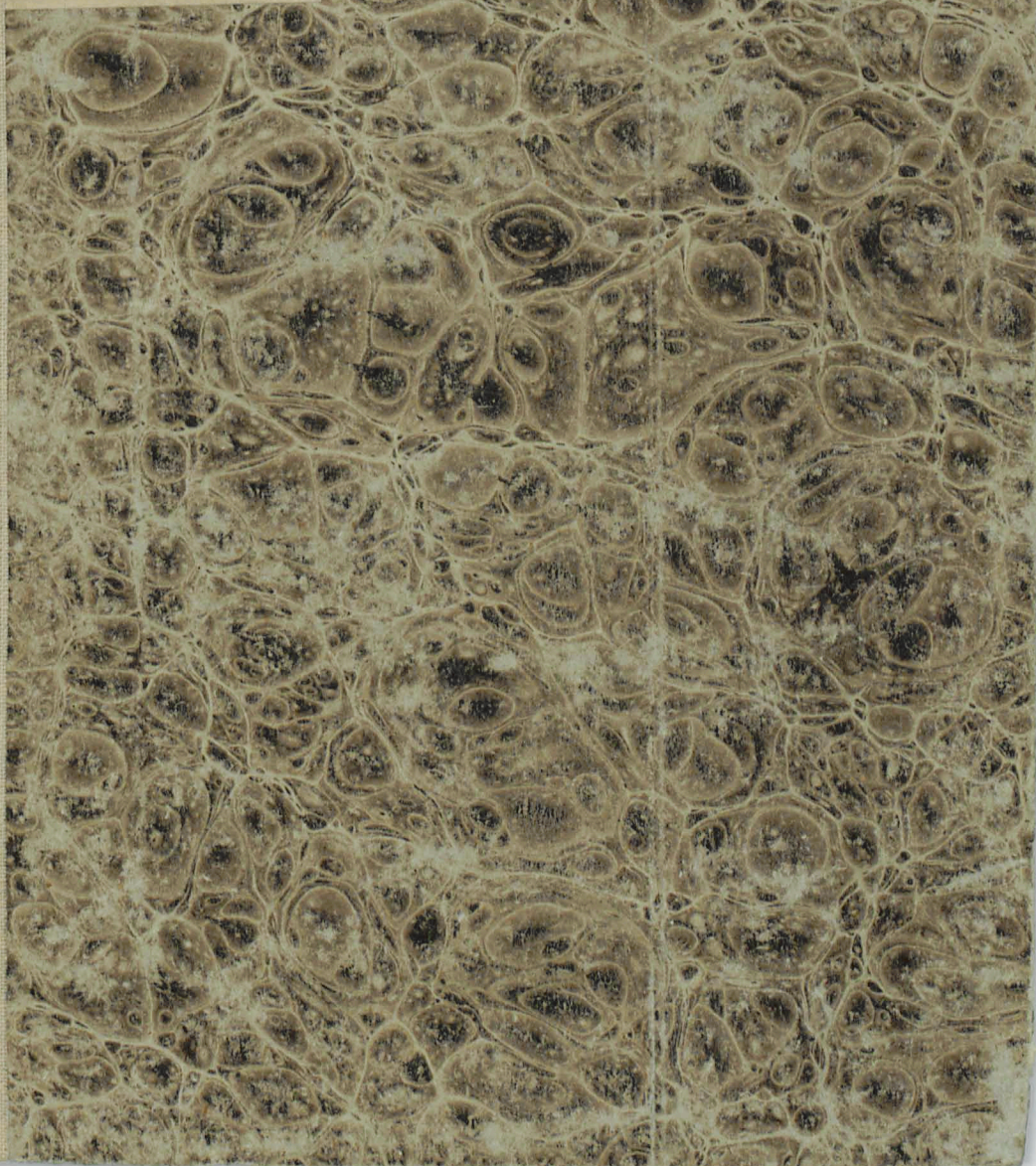

BIBLIOTEKA

Zakl. Nar. im. Ossolińskich

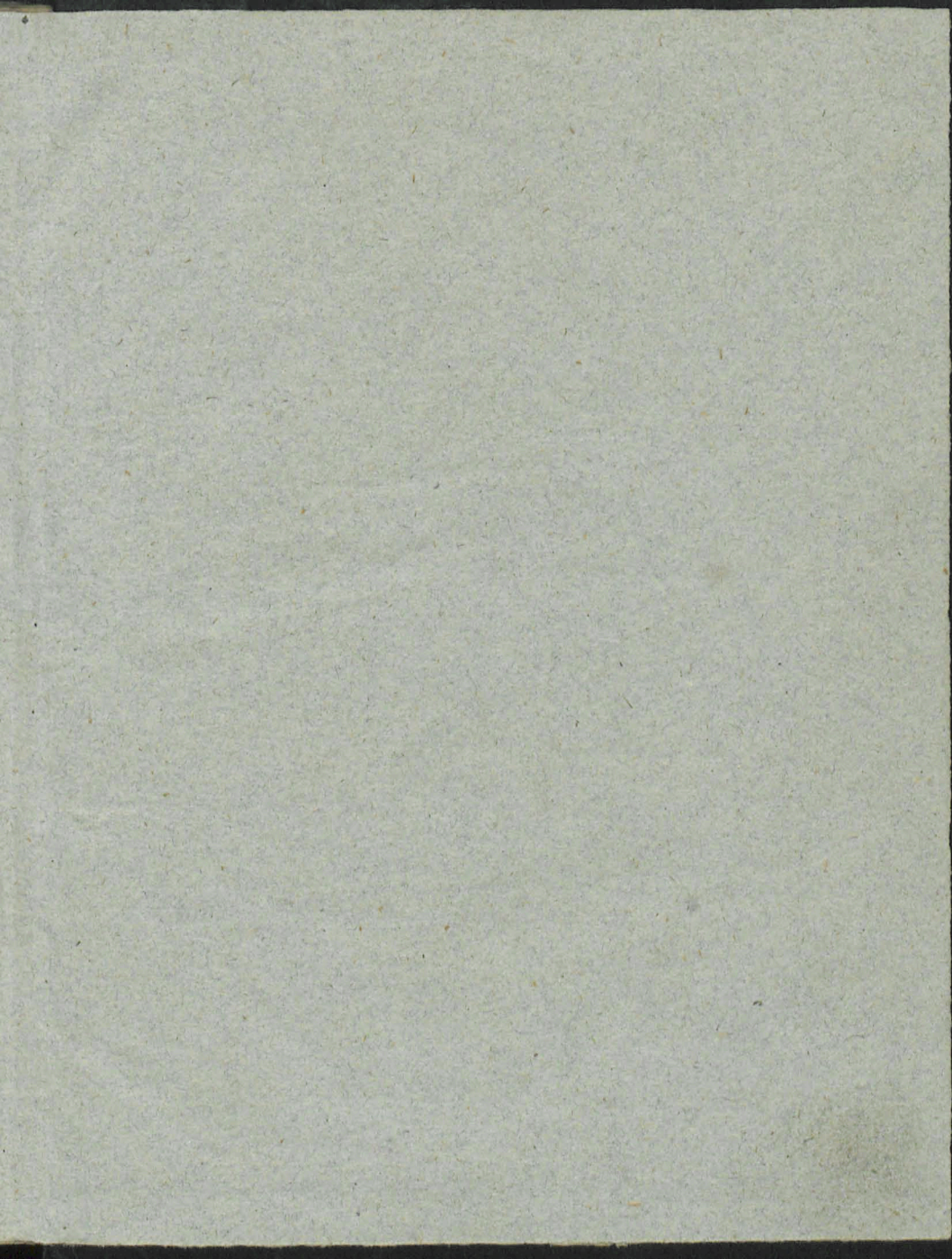
XVII 1396

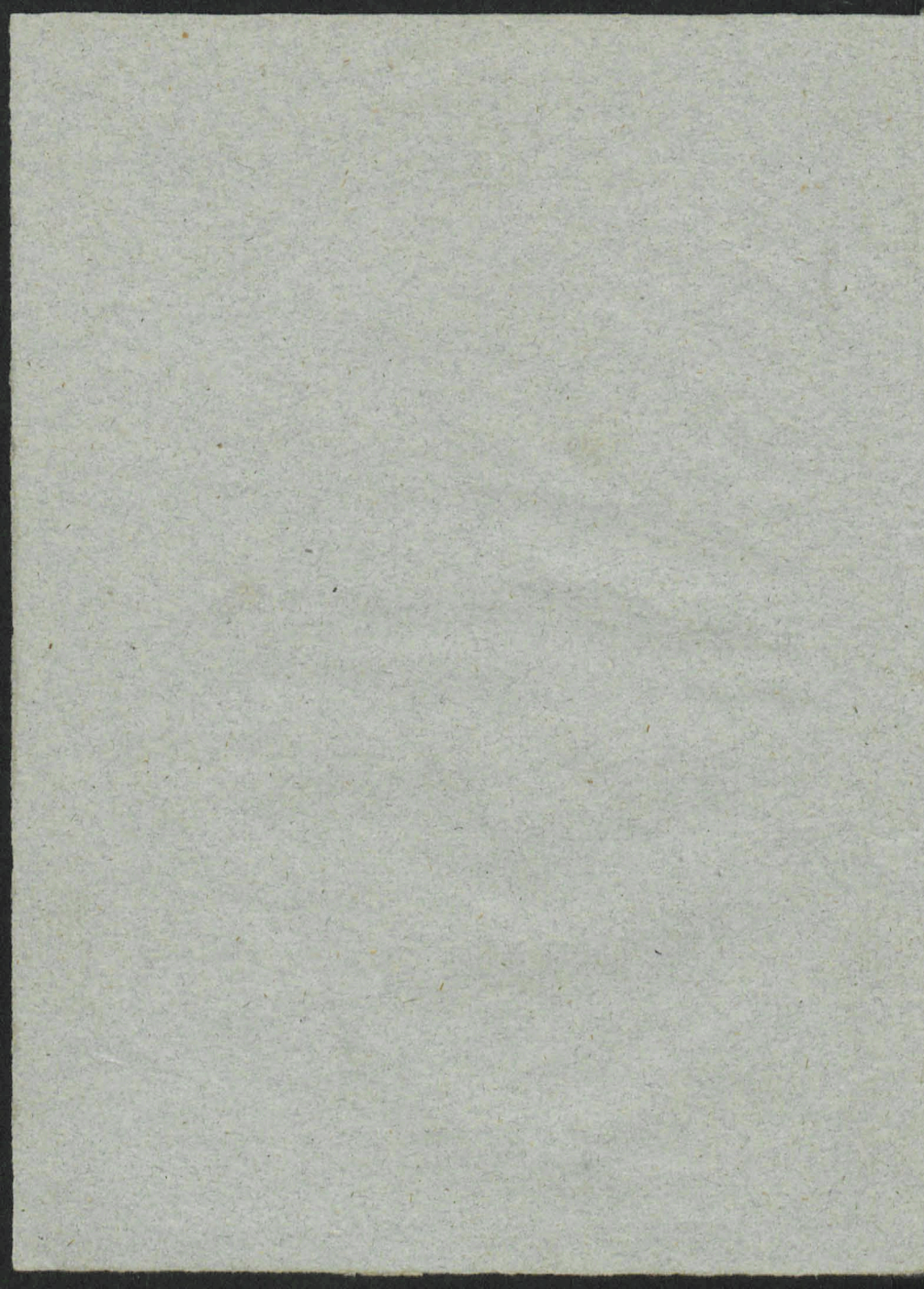

711
D. Johannicus Ch.

11
APOPHTEGMATA
A B O
S V B T E L N E
P O W I E S C I.

Z ksiąg Plutarchá / y roznych Philozophow / Ce-
sárzow / Krolow / tu Protofilney
wćieŝe zebrane.

Przez
STANISŁAWA WITKOWSKIEGO.

Do Czytelniká.

*Węź mię w rece beŝpiecznie mądry SENATORZE,
T ty czytać toż możeŝ co mieŝkaŝ przy Dworze.
Ten w powaźnym rozŝadku z naydzie krotochwilę,
Ciebie zaś w dworskim kunŝcie, wierz mi, nie omyłę.
Zolnierz krwáwoboiowny odnieŝie náukę,
A oracz prácomity w goŝpodárŝtwie ŝtukę.
Niech wŝydlive Pánienki, ktore ŝię kocháia
Wczytániu, á o fráŝkách w kramie wiec pytáia,
Wŝy niepokaláne tym to źártom dáidza.
Niechay wŝyŝcy czytáia co ŝię rádzi ŝáidza
Ná ŝwietcka Politykę: á tu bez nágány
Sumnienia, wćieŝy ŝię w bogiy z Pány.*

W K R A K O W I E,
W Drukárni Andrzejá Piótrkowieczyká / R. J. M. Typo-
gráphá. Roku Pánu: 1615.

Ná starožytny Kleynot názwany Prawdzic/
 Iásnie Wielmóžnych Ich Mościow PP.
 KRISKICH.

Z Murow twárdych mežny Lew dize sie z helnu tego/
 Znáć dáiac/ iż iest strožem PRAVDZICA mežnego:
 Ktory PRAVDE niuiac/ przy oney zostawał/
 Záčym Polšezę w przypadkách częsta pomocdawał.
 A teraz tenze PRAVDZIC w teyże klubie stoi/
 Mowić prawdy káždemu nigdy sie nie boi.
 A iż przy Prawdzie vmrzeć iest to pobožnego/
 Táz tež iest professya luđzi Zerbu tego.
 Kwitniž zacny Kleynotcie/ záta PRAVVDÁ swola/
 Wiary powšechney broniac zekrawáwiona zbroia:
 Keora nie raz spluskána / gromiac Bisurmany/
 Tázke Scythy pierzechliwe/ y zlosne KVMANY.

XVII - 1396 - III

3.
Wielmożnemu á mnie wielce Mćiwemu
Pánu, le^o Mości P.

P. WOYCIECHOWI
KRISKIEM V

Ná Drobninie,

Káztellanovvi Plockiemu. &c.

Pánu y dobrodzieiowi.

K Azda spráwa ma swoy czas pracy záložoney,
Y nie záwse Grádivus zbroie sivey skrwáwioney
Ná kárkách meźnych trzyma : ná czas odpoczywa,
Z Bellona w gestych cieniách roskosy záżywa.
Nie záwse wiátrolotne żagle żeglarz składa,
Y oracz czasow swoich ciężkim plugiem włada.
Według czasu y Phæbus Helikońskie spráwy
Odpráwuje , ma ná czas z Pálláda zabáwy.
Y myśliwy Apollo łuku bez przestánia
Nie ciągnie, w dzikich polách słucha ná czas gránia.
Owo czas pewny pracy, czas też y ochłody,
Tu każdy ma ná świećcie, iák stáry, ták mlody.
Zá czym Tetryk zmaršczony prozno sie frásuje,
Vstáwicznym myśleniem swoie zdrowie psuje.
Może powážne spráwy bez troski odpráwić,
Może y uczciwemi żárty sie zabáwić.

Seneca in Her:
furen.
Post multa vir-
tus opera laxa-
ri solet.

Quid: lib: 1. de
Pont.
Cōsitor facere
hoc annos: sed
& altera caus-
est, Anxietas a-
nimi, continou
usque labor.

Przeto cny *KASZTELLANIE*, acz wiem, poważnemi
 Sprawami nałożonyś: iednakże moiemi
 Zabawami nie wzgardziś. Te początek maia
 Od Cesarzow: y Medrcow, rytm moy tylko znaiac:
 Ktory Aoińskiey siłe wyrownac nie może,
 Grubość iego, wiempewnie, ludzkość twoią wzmoże.
 Ktorey zdawna doznawşy siostry Phæbusowe
 W cney *KRISKICH* familiey, mieszkanię gotowe
 Zasadziły, wymowcow krásomownych, daiac
 Y na skroniach z Pegazu wieniec im wieśaiac.
 Lubo w wierszu Homerus chciałby wygruntowac,
 Z *KRISKIMI* (niechay to wie) ich trudno stychowac.
 Lubo sie Demostenes na zbior słow gotuie,
 Bedzie go miał, niech mow y *KRISKI* zaśmakuie.
 Tak bystrościa dowcipu, z mowa smakowita,
 W krwawey zbroi daięcie pomoc doś obfitę
 Koronie; wiary Krolom, Oyczyźnie miłości
 Dotrzymuiac. Lecz Cnota nie iest bez zazdrości;
 Opaczne oczy kładac na cnych ludzi sprawy,
 W czym płonney znikome zazdrości zabawy.
 Niezwatlone Berło cnot w *KRISKICH* zośtanie,
 A ięzyk wielomowny sam bedzie w naganie.
 Te subtelnę powieści tobie ofiaruie,
 Ciebie cny *KASZTELLANIE* tym czym mam daruie.
 Zartyc w prawdzie: lecz iednak wstydu przestrzegaię,
 Temu co rad zartuie w rece sie oddaię;

Prziymiś

Virtuti comes
invidia.

Cicero.

Verè optimati-
bus multos fa-
seor aduersari-
os, inimicos, in-
uidios esse, mul-
ta proponi pe-
ricula, multas
inferri iniuri-
as, magnos esse
experiendos &
subeundos la-
bores.

Prziymijsprose z wdzieczności, aż co požornego
 MVZAE moie wprowadza dopálacu twego.
 Co ieśliby czas zdárzył, chociaź podle ceny,
 U KANCLERZA madrego te moie Kámcey
 Nie wyda; láska swoia, uday KASZTELLANIE,
 Ia wam wiecznie slúżyć chce dokąd życia sftanie.

Dan z mieřtánia mego / die 6. Iunij. 1615.

W. M. memu M. Pánu

naniźby y vprzeymy
 slúžebník/

Stánislaw Witkowski.

Dobremu przyiacielowi.

Przykłady buduią nas / te ia niose tobie /
 Ktoze wdziecznie przyiawoży / czytay Brácie sobie.
 Z nich tu wezmieř náuke / y krotka przestroge /
 W drugiey kšiazce czym inřym rořmieřyc ćie
 moge.

R E G E S T R,

O czym w tey książce nauki y przykłady najdziesz.

Chwała Boża przedtępszał	1.	Wbostwo sławy nie traci /	43.
Zold żołnierski /	2.	Żona bogata /	44.
Szlachectwo nie przedayne /	3.	Sumnienie świadek /	45.
Miłość Oyczyzny /	4.	Bog sie pyśnym bzydzi /	46.
Ożenienie /	5.	Szczęściem sie nie wnośc /	47.
O gościach /	6.	Pamiętać śesny ludzmi /	48.
Sinterc dobra niewinnych /	7.	Żłoto siła moze /	49.
O tymże /	8.	Krolestwa cnota nabywała /	50.
Pogrzeb /	9.	Szczodroliwość Pániśka /	51.
Cierpliwosc /	10.	Brodá Multániska /	52.
Malseniska cierpliwosc /	11.	Animus Krolewski	53.
Brasomostwo /	12.	Gładność pánieniska /	54.
Śmierci sie trudno vchronić /	13.	Cudzołostwo bzydzie /	55.
Nauki przyrodzenie odmiennika /	14.	Gospodyniey mądza odpowiesz	56.
Blizszy każdy sobie /	15.	Braterska miłość /	57.
Powinność żołnierska /	16.	Cnota nieprzyziacielska	58.
Przytacieł doład vsćiwosc kaze /	17.	Krolestwo niewola /	59.
Kupna sinterc /	18.	Żdradzietwo nie płatne /	60.
Praw powaga /	19.	Leśarstwo ná gniew /	61.
Jednaz mądzy /	20.	Odpowiedz śmieśna /	62.
Nauki zdobla zwoyćesow /	21.	Dar vbogiego /	63.
Sprawiedliwosc nie przedayna /	22.	Ożenienie z pientedzy /	64.
Przymierze struczne /	23.	Żalobá po mezu /	65.
Poselstwa /	24.	Maż doby nie vmitera	66.
Świerchnosc Krolewska /	25.	Barwieńska pánieniska	67.
Prosznowanie /	26.	Miłość przeciw brátu /	68.
Miara w potrawách /	27.	Ż sławy žone obterác /	69.
Serce meźne /	28.	Mieniac sie z páné nie pošytezna /	70.
Gotowosc żołnierska /	29.	Tancie šalony /	71.
Pozegnante malseniska /	30.	Kto wieczy da / wygrawa /	72.
Żone nie z pošagu obterác /	31.	Wiara malseniska	73.
Rużit Zemaniska /	32.	Mścic sie sinterci meżowey /	74.
Muntcyá miast /	33.	Mátká odrodkiem sie bzydzi /	75.
Lupem sie nie bawic /	34.	Miłość mácieryniska wazna /	76.
Pogardzenie podarkow /	35.	Posyćnego obyćaynie vzywac /	77.
Wedlug zaslug nagrodá /	36.	Żyť bez wstydu /	78.
Słomność do vbozich /	37.	Mądzy gárdza miłościá	79.
Wedlug stáwu grobla /	38.	Twarz farbowná /	80.
Poniewolny slugá /	39.	Lákony z vmańlych bierze /	81.
Prośba głupia /	40.	Stárey ożenienie /	82.
Dworstwo nie potrzebne /	41.	Wiara malseniska /	83.
Cudzy trunek smáżny /	42.		

ALEXANDER SEVERVS,

Cesarz Rzymski.

Chwałá Boża przednieysza.

1

GDy pod on czas Pogaństwa / poczeło powstawać
 Chrześcianaństwo / y Boga iednego wyznawac:
 Na stáwienie Kościoła miejsce wpatrzyli /
 Kedy przedtym karczarze napoy swooy toczyli.
 Wnet ich przed sąd Cesarzski ci to zápozawali /
 Reorzy miejsca tamtego zdawná wzywáli.
 Gdzie owi być bliższemi miejscá powiádali /
 Na cześć Bogu / ci rożnie im replikowali.
 Mowiąc: gwałtem nie biorą żadnemu Bogowie.
 Lecz Cesarz táki dekret znalazł w swoiey głowie:
 Ze inż lepiey iátkolwiek by Boga chwalono /
 Wzli drozdzę plugawę na wyszynk toczono.
 Melius esse, vt quomodocunque in eo loco Deus coleretur,
 quàm propinariis dederetur.

COR. 10. & 11.
 Siue manduca-
 tis, siue bibitis,
 ne aliquid faci-
 tis, omnia in gl-
 riá Dei facite

Zold Zolnierski.

2

Ten też záwsze przestrzegal / aby zold dochodził
 Zolnierzowi / by państwowm stácyą nie skódził.
 Skądby máiąc dostátki gránic swoych pilnowal /
 A sábiad bez przyezymnie gwałtem nie woiował:
 Bo gwałt pomsta odnosi od Boga sáмого /
 Nie rad cierpi zolnierzá w boiu drapieznego.
 Jáczym gdy zold powinny Rycerstwu oddamy /
 Potrzeżne nie drapieżne Zolnierze uznamy.
 W ten czas Zolnierz lekliwy / gdy dobrze przybrány
 W konie / w srebro / w rynnstrumek / w sáty przyodziány.
 Gotow polożyc zdrowie / by zbioru nie strácił:
 Aby nieprzyiaciela lupem nie zbogácił.

Miles

Miles non timer, nisi vestitus, armatus, calceatus, & satur, & habens aliquid in zonula: sentiens militem quã aliquid habet, metuere ne perdat. Mendicitas enim ad omnem desperationem vocat armatum.

3

Szláchectwo nie przedáyne.

Boetius.

Quid genus, aut
roauos strepi-
tũ?
i primordia
vestra
lutorem Deum
spectes,
Tullus degener
extat;
si vitii peiora
fouens.
proprium dese-
rat ortum.

Ten w męstwie kładł Szláchectwo / nie w helmách rzezánych /
Nie w zasługách Pradziádow / szátách bryżowánych.
Z cnotą godność Szláchecka zároveň przebywała /
Krwia rozlana tytułu tego nabywała
Szláchtá: przy tym Cesarzu / nie przedáyne były
Drzedy / pieniądze go nic nie wwozdiły.
Godność z cnotą przekłádał / godnych promowiac /
A z pieniędzy szláchcicá nigdy nie kreuiac.
Mowiác / kto dziś kupuie / iutro zaś przedáie /
Teraz ledwie nie Zydom szláchectwo sie dáie.
Qui enim emit, & vendat necesse est.

4

Mito'sć Oyczyzny.

Du: r. de Põ.
Nescio qua na-
ale solum dul-
edine cunctos
Ducit, & imme-
niores non sinit
esse sui.

Ten z cnoty przyrodzoney widzac pokrewnego /
Ji myslil Pospolitey rzeczy co's zdra'dnego.
Lub pierzchliwo'sć zuchwała obaczył w powinnym /
Předko go dekretem swym znalazł káry winnym.
Mowiác: pokrewne práwo w mnie wstepuie /
Kiedy kto ná stráccie Oyczyzney soldruie.
Bo ia wiecey Oyczyzna náđ powinne kłáde /
W czym náganił kázdemu w pokrewno'sci wáde.
Bo wiecey powinnisny Oyczyznie strepioney /
A nizli krewno'sci z złych spraw náganioney.
His charior est mihi tota Respub. significans priuatos affe-
ctus vtilitati publicæ posthabendos.

S. SOCRATES.

Ożenienie.

5

Pytany od młodzienią / coby najlepszego /
 Czy bezżenstwo nieplodne / czyli małżeńskiego
 Stanu miał się uchwycić? Na takie pytanie/
 On Philozoph otworzył swoje mądre zdanie.
 Mówiąc: oboygą potym przydzie wiec żalować/
 Jesli bowiem w bezżenstwie chcesz dni swoje chować /
 Pustelnikiem zostawisz / dziedzicą zadnego
 Miec nie będziesz / ktoryby strzegł dobra twoiego.
 Zone wziawszy / kłopoty w dom zaraz wprowadzisz /
 Jesli ięszce bezwstydną podrzutnym osądzisz
 Potomstwem / ktorac posag będzie wymawiała:
 W każdym stanie fortuna trudności nādala.
 Vtrumcunq; feceris, poenitebit; significans & coelibatū
 & coniugium habere suas molestias. Coelibatum co-
 mitatur solitudo, haeres alienus. &c. Matrimonium
 perpetua sollicitudo, dotis exprobatio, subsessor alieni
 matrimonij, incertus liberorum euentus. &c.

Iuuē: Sat: 10.
 --- nos animorū
 Impulsi, & cae-
 ca magnaꝝ cu-
 pidine ducti,
 Coniugium pe-
 imus, partumq;
 vxoris, at illis
 Notum, qui pue-
 ri, qualisq; futu-
 ra vxor.

O Gościách.

6

Sokratesá gdy ieden z przyiaciól strofował /
 Ze na bankiet dość szcuple potrawy zgotował.
 Zwłaszcza gdyż gości liczba niemála być miała:
 Na co biegłość Medycowá taki respons dała.
 Jesli będą dobiemi / dość się zgotowało /
 Jesli zlemi / dość siła im się márníe dało.
 Si boni sunt, inquit, satis erit; si minus, plus satis.

Smierć dobra niewinnych.

Gdy przypadek niewinną smierć mu już gotował/
 W którym to on niebezpieściu nic się nie strąsował.

B

7

Sap: 4.7.
 Iustus si morte
 praecipitatus fu-
 erit, in refrige-
 rio erit.

Rze

Rzekł do niego żona: *Mezu/ w niewinności
Znudzisz z swiata mizernie/ nie wznowisz złości.*

*Ná co iey odpowiedział: czybys mie wolala
Aby smierci winnego schodzac stad widziala?
Niepotrzebny ten jest placz/ co niewinnie schodza
Z swiata; bo w niewinności smierc ci sobie stodza.*

*Owych dwatroc oplakac/ co za złości swoie/
Nie wznowisz sie/ ida w podziemne pokoie.
Mi vir, innocens morieris? Quid, inquit, vxor, non me
nocentem mori malle? Sentiens, quod mors bonorú
minus deflenda, qui prater meritum occiduntur. Bis
verò deflendi sunt, qui ob malefacta dant poenas.*

Sen: epí: 77.

*Eo ibi, quo om-
nia eunt; quid
tibi nouum est?
ad hanc legem
natus es: hoc pa-
tri tuo accidit,
hoc matri, hoc
maioribus, hoc
omnibus ante
te, hoc omnibus
post te.*

8

O tymże.

*Z wraganíem ieden rzekł/ Atheniensowie
Ciebie ná smierc skazali wyrokiem surowie.
Ná co on odpowiedział w swoiey niewinności/
Czy rozumiesz bys mi miał tym przydac cieszności?
Oni mnie/ ich natura ná smierc osadzila/
Kazda dusza stad isc ma by nadluzey zyla.
Athenienses te mori adiudicauerunt; & illos, inquit,
natura.*

9

Pogrzeb.

*Tego dnia/ gdy SOCRATES trunek zgotowany
Miał wypic/ ná smierc predka z trucizna zmieszany.
Tam APOLIODORVS plaszcz drogo wtkany/
Ná pocieche mu przyniosl zlotem haftowany.
Aby tak w nim przybrany umarl bez zalosci.
Ná co mu odpowiedział: Dziekuiec z wdzieczności.
Lecz w tym plaszczu co zylac przystoyniem w nim chodzil/
Można bym w tymże umarl/ á ciebie nie skodzil.
Czym znac dal/ że pogrzeby przystoynne byc maia/
Ná ktore sie pod ten czas w Polšcze wysadzila.*

Ano lepsza kost wazyc/ by dusze ratowac

Zmarlego/ nizli goście na stypie czestowac.

Quid, inquit, meum pallium, quod uiuenti conuenit, mortuo non conueniet? Damnās quorundam ambitionem miro studio prouidentium, vt quàm honorificentissime sepeliantur.

Cierpliwość.

10

Gdy go ieden niewinnie na slawie skálował/

A on zwykła cierpliwość w wraźie zachował.

Ci co tego laiania tam w ten czas słuchali/

Medicą że był cierpliwy z tego strofowali.

Rzekł im: głupi rozsądek w tym wszyscy czynicie/

Je nie tego co laie/ ale mnie winicie.

Bo nie mnie to on mowi; gdyż co mi żadaie /

W tym ja iestem niewinnym/ za czym sobie laie.

Żawse ktory niewinnie zmáže kładzie komu /

Nie škodzi cnotliwemu/ raczey swemu domu

Żanba niešie. Cnotliwy dla płochości zlego /

Nie naruszy (gdy cierpi) swego wczciwego.

Mihi, inquit, non maledicit; quandoquidem ea, quæ dicit, mihi non adsunt.

Prou. 16. 32.
Melior est patientia viro forti,
& qui dominatur animo suo,
expugnator est urbium.

Matżeńska cierpliwość.

11

Temu ALCIBIADES, gdy czasu iednego

Żasztal na swar Kántypy náder cierpliwego.

Rzekł: iakż zone swarliwa cierpiś w swoim domu?

W czym SOCRATES respons dal bez wśelkiego stromu:

A ty czemu wrzaszliwe kótosy ponosisz /

Choćiaz máły pożytek wiem po nich odnosisz.

A LCIBIADES rzecze: te iáyca/ kurczeta

Wioda mi; a mnie zóna prowadzi chłopietá /

Ż ktorych w starości ścisley ia pomoc mieć bede /

A przetoż choć swarliwcy z domu nie pozbede.

Stąd sie wezycé winnichmy / iże znosić mamy
Krewkość małżonek swoich / choć ie gniewne znamy.

At tu, inquit Socrates, nonne domi tuæ tolleris galinarum glorientium strepitum? Tollero, inquit Alcibiades, eo quòd mihi pariunt oua, pullosque. Et mihi, ait Socrates, mea Xantipe parit filios.

12. Krásomowstwo zwiérciádem mądrości.

Ou: l. 2. de Tr.
Discitur innocuas ut agat secundaria causas,
Protegit hæc fontes, immeritosq; premit.

Jeden bogacz synaczká z náuk zwroconego /

Postal ná wybadanie do Medica onego.

Tam Pedagog w dom wshedşy rzecze w takie słowa:

Pan moy synac tu postal / by twa mądria głowa

Vznála / iesli márnie lat swoich nie trawil.

W ktorey proşbie Socrates przedo go odpráwil /

Rzekşy: mow do mnie synu / á ia z twoiey mowy /

O biegłości w náukách dam rozsádek zdrowy.

Czym każdemu pokazal / że dowcip w wymowie

Zawisl / nie w twarzy gládkiey / nie w iálowey głowie.

Mądrość rostopna / rostopna powieść záwsze pokázuie:

Kto tey nie ma / ná mowa prozno sie gotuie.

Loquere igitur adolescens, ut te videam: significans ingenium hominis, non tam in vultu relucere, quam in oratione.

13 Smierci sie trudno vchronic.

Ou: l. 3. Eleg
Scilicet omne sacrum mors importuna prophanat,
Omnibus obscuras iniicit illa manu.

SOCRATES, gdy go CRITO w chorobie strofował /

Ze zdrowia lekarstwami swego nie rárowal.

Jesli nie sam dla siebie / przynacinniey dla dziatet /

Tudzieş też dla przyaciol / teorych miał dostatek.

Powiedział: dziatki Bogu / bom ie miał od niego /

Oddáie / nie opuści ich z starania swego.

Przyaciol stąd odşedşy / tam też nayde sobie

Równych wam / abo lepszych. Rchoć lege w grobie;

Jednáť

Jednak przez was nie będzie: bo w krótcie staniecie

Tam gdzie y ia / a z sobą nic stąd nie weźmiecie.

Liberi, inquit, Deo qui mihi eos dedit, curae erunt,
amicos hinc discedens, inueniam vobis aut similes,
aut meliores; nec vestra quidem consuetudine diu
cariturus, quandoquidem vos breui eodem estis
commigraturi.

Nauki przyrodzenie odmieniáia.

14

PHISIOGNOM który sie obierał w praktyce /

Potkawşy Sokratesa / spojrzal mu ná lice.

Gdzie go vznał skłonnego z natury do złości /

Piánice / chéwzego niewieścicy miłości /

Do kradzieży chybkiego; co mu opowiedział /

Abby to ná przestroge on od niego wiedział.

To slyshawşy powinni / niewodzecznie przyieli

Powieść Phisiognoma / y láiać mu ieli.

Lecz Sokrates powinnych w tym poczał hámowác /

Mlowiac / że mie ten słusnie ma z tego strofowác.

Bobym pewnie takim był / by mie nie náuti

Odwrocily / y strzegly od lotrowskiej sztuki.

Nihil, inquit, mentitus est, omnino talis eram futurus,

nisi me Philosophiae gubernandum tradidissem.

Id: 2. de POU.
Artibus ingenu-
is quarum tibi ma-
xima cura est,
Pectora mole-
scunt, asperitas-
que fugit.

PHOCION.

Blizşy káždy sobie.

15

Athenienczykowie hárańskie ofiary /

Które im przynosiły gusła / róşne czary

Wzniećili; ná które wíec v mieşczan próşili

Darkow wielkich / a sámi z tych to ofiar żyli.

Kedy y PHOCIONA czesło też wzywali /

Ná ozdobe tych kuczek v niego zebrałi.

B ij

Ktory

Który im odpowiedział: śnadź bezrozumnego
 Nniebyscie ślad nazwali z śhalenśtwá takiego:
 Gdybym miał wam dokłádáć ktorzy wiecey macie /
 Czy mego kredytorá w tym mieście nie znaćie?
 Lepiej dlugi popláćić / domowe potrzeby
 Opátrzyć / co ślad zbedzie / inśyich kármieć chleby.
 Puderet, inquit, si vobis adderem, & huic nihil redde-
 rem, ostensó creditore.

16 Powinność Żołnierska.

Mácedoni gdy gwałtem ná Attyckie włości
 Wpádli / w ten czas Phocion chcąc zbyć takich gości:
 Wywiódł woysko niemále / młodszy nie wpárawniony
 W kúnst żołnierski / ku táncóm ráczey ozdóbiony.
 Táń gdy ieden págorék ci to xpátrzyli /
 By dáł bitwę Żetmána goráco próśili.
 Ná ktorzych to młokosów ciekáwe porwánie /
 Kzékł Żetman: o HERCVLES wśytkich bogów Pánie!
 Jáko wiele Żetmánów w tym woysku znáydnie /
 Ż żołnierzá do boiú żadnego nie cznie.
 Dostyc dziełá ma rycerz / gdy śtánie poteznie /
 Żetman niecháy przywodzi / ow śie biie meźnie.
 O Hercules, inquit, quám multos video duces, militem
 veró nullum.

17 Przyjaciel dokad ucźniwe káże.

ANTIPATER iednego czasu Phocyóná
 Próśil / by śpáwiedliwość byla nákrzywioná
 W śpáwie / ktora przed śádem táń miał mieć v niego /
 Próśąc go / by to zrzádził z zwiáśtku potrewnego.
 Ná co mu wnet Phocyón dáł táka odpráwe /
 Kedyżes Antipater widziáł táka śpáwne?
 By kto miał przyjácielem być / o raz pochlebca /
 Bo owi práwde mowia / ci zás wśy lechca.

Petr: in frag.
 Cúm fortuna
 manet, vultum
 seruatís amici,
 Cúm cecidit,
 turpi vertitís
 ora fuga.

Przylaciel służyć winien / dośkąd każe cnota /
 Słusność także / wczciwe / w vsłudze ochota /
 Nie wstanie : lecz kiedy swąntnie sumnienie /
 Nie powinien / choć by mu sło też o zginienie.

Non potes Antipater, Phocione amico & adulatore
 vi ; amicus obsecundat, quousque patitur æquum, &
 honestum. Nec amicus ab amico quod iniustum pe-
 tere debet.

Kupna śmierć.

18

Phocyona niewinnie gdy na śmierć skazano /
 Roskaj był by trucizne wypić mu podano.
 Ktozey z weselem prosił od oprawcy zlego /
 Lecz mu zbriał on sztukmistrz napoiu onego :
 Zszy pierwey zapłacił / ze go gubił z swiata /
 Gdzie Phocyon weselo zawolałszy brata /
 Rzekł : kiedy w Athenach śmierć kupiła sobie /
 A darmo sie nie wolno w swym polozyć grobie :
 Proszę / zapłacić oprawcy. Rowno wiec czynimy
 Niekow / choć Medykow / kiedy nymniemy
 Na opatrzenie zdrowia : aż przedśm śmierć dadzą
 Imperfecti Medici, ci w grob przedko wsadzą.
 Quandoquidem Athenæ, ne mori quidem gratis licet,
 quæso dato huic pretium.

Ou:l.i. dePõ.
 Non est in Me-
 dico, semper re-
 lenetur ut ager,
 Interdum doctus,
 plus valet arte
 malum.

ARCHIDAMVS.

Praw powaga.

19

Pytany od iednego / Ktoby rząd kierował
 W Sparcie / dobra spolnego powaznie pilnował.
 Odpowiedz takowa dal : rządzczy przedniemy
 Prawa w Sparcie záwysze są z Senatorami swemi.
 Potázniac że Prawa starshenstwo trzymają /
 Kiedy iemi pobożni Krolowie władają.

Pet. Arb. Sar.
 Quid faciant le-
 ges, vbi sola pe-
 cunia regnat?
 Aut vbi pauper-
 tas vincere nul-
 la potest?

Ktorych

Których winni przestrzegać / by winá nie była /
 Prywatá z łákomstwem onych nie spocila.
 Bo gódie wiec Magistratus nie niedba o Prává /
 Trudná y w pospolitým człowieku poprawá.
 Strzeżmyś Praw / á ták spolne dobro zachowamy /
 Rozroznionych vmyslow w Polsce nie vznamy.
 Leges, inquit, ac legitimi Magistratus: Innuens aucto-
 ritatem legibus esse deferendam. Nec vlli Magistra-
 tui fas esse quicquam contra leges publ: tentare.

Dwáý sąsiedzi w rosfyrkách miedzy sobą żyli /
 ARCHIDANVS ich prośił / aby sie zgodzili.
 Ktorego zá iednaczyá zobopolnie dali /
 A coby on wynalazł to ná tym przestali.
 Co on im przyobiecał / ich obowiazawśy
 Przysięga / y rote im takowá wydawśy.
 Ze coby im rosfazał wśytko uczynili /
 A gdy taká przysięga obá odpráwili.
 Rzecz: ia wynayduie / byście nie schodzili
 Z mieysca tego / aż spolnie siebie przeprosili.
 Teraz ludzie iednacy wiecey ich iztrzymy /
 Jedney stronie folgujac prawdy nie mowimy.
 Pronuncio, ne prius hunc locum exeat, quàm quod in-
 ter vos est dissidij, deponatur, & inuicem reconcilie-
 mini.

Ou: lib: 3. de
 arte aman.

Cur ducum fu-
 erant olim Re-
 gum? Poeta,
 Præmia? anti-
 qui magna tu-
 lere chori.

Ten miał zwyczaj takowy / że M V Z A M ofiary
 Przed potyczką rosfazał palić / dáwać dáry.
 Ktorego gdy pytáli / przeczby ich ták wazyl /
 Takowego repponśi madry Cesarz zázył.
 Aby dzieło Grádywá w zekrwionym warstácie /
 Pámieć głośná trzymála w krásomowney ściacie /

Náutk wíecznie pámiatnych wysótkie mogily /

Pirámidy rzezáne y Zetmánskie síly.

Długobiezny czas ścieta / lecz Múza épietwáta

Spráwy bitnych Zetmánów / zgrásnać im nie dáta.

Teraz zá nie náutki / godni w kácie siedzą :

Liezmánnicy z poehlebcy z pánem o bok íedzą.

Vt rebus fortiter gestis contingat honesta commemo-
ratio, quod à Musis eloquentiæ praesidiis petendum
iudico.

CALLICRATIDAS. 1

Spráwiedliwość nád pieniadze przekládáć

mamy.

22

CALLICRATIDES Zetman / gdy go nálegáli

Powinni Lysándrowi / pietnáście dawáli

Talent złorá szerezego ; aby w woystku íego

Potáiemnie zabili sobie zawisneto.

Dar on z gniewem odrzucil / Kleánder z oczynofy /

Másh mie záwofe od rády Zetmánie szesléwofy.

By mnie Kállitrádesem fortuná miec chciała /

Peronie ze reka moia toby złoto brála.

Rzetl mu Zetman : bym ia byl Kleándrem w chéiwoéci /

Wziálbym : lecz zem powinien strzedz spráwiedliwoósci.

Spytámy sie tu w Polfche / czy Kleándrow málo /

Co żywo dšis v dworow podarkiby brálo.

Ad quem Cleander, qui erat illi à consiliis : Accepissem

si fuisset Callicratides. Et ego, inquit, si fuisset.

Cleander.

CLEOMENES.

Przymierze stuczne.

23

3 Grekámí toczáwoyne / przymierze stáwili

Do dni siedmiu / by w bitwie pótoiu záżyli.

C

Tám

Isaia 1. 23.

Principes tui
infideles, socij su-
rum, somnes di-
ligunt munera,
sequuntur re-
tributione. Pu-
pillo non iudi-
cant, & causa
viduae no ingre-
ditur ad illos.

Prouer.ca:17.

Ÿ. 23.

Munera de sinu
impius accipit &
vi peruertat se-
mitas iudicii.

Tam gdy już nocy trzeciej bezpiecznie Grewowie /
 Snem sie pášli / wierzącac takowey umowie.
 Przemyślny KLEOMENES wnet woystko zżytkował:
 Jednych pobil / drugich zaś w więzienie okował.
 Co gdy mu wragano / że złamał przymierze/
 Stracił słowo rycerskie / y swątkował w wierze.
 Rzeczł: W dzieniem ia przymierza dotrzymał przynaćie/
 W nocym nie obiecował; nie słusnie mie macie
 Ża przelomce. Uczęcie sie Koronni synowie/
 Ják pozycie przypziaciol / w swoiey knuycie głowie.
 De diebus pactus sum, noctes non addita sunt in iure-
 iurando.

24

Poselstwá iákie máia być.

Proper: l. 3.
 Omnis enim de-
 bet sine vano
 nunciis esse,
 Maioremq; ti-
 mens servus ha-
 bere fidem.

Saurytowie do niego gdy posty postáli /
 Gdzie ci to Legacya długo odpráwiali.
 Rzeczcie im CLEOMENES, pierwszych przepomniałem
 Słowo wáshych: ostatnich zaś nic nie zrozumiałem.
 A to stad / że pierwsze przez nie zapomniáne/
 Bo poselstwo to wáse długo odpráwiane.
 Przykład niechay Postowie ná przestroge máia /
 Których Brácia w poselstwach często wysyłaiać.
 By przy cności to samo iedno odpráwiali /
 Co máia w instrukcyey / krotkosć milowáli
 W rzeczách. Jesliże temu nie vmiesz dogodzić /
 Siedz doma / tak nie bedziecieńcney Dyczynie škodzić.

Tacit: Agri.
 Omnia scire, nõ
 omnia resequi;
 parvis peccatis
 coerciam, ma-
 gnis severitate
 comedare: nec
 parvis semper, sed
 sapienter parvioria
 contentus esse.

Prima sum oblitus, postrema non intellexi, ex quo pri-
 ma non memini.

25

Zwierzchność Krolewska.

Jeden z Rádziec w swym wotum podał głosne zdanie /
 Ze dobrze jest Monárchow rákcie pánowanie:
 Gdy láskawość z pokora w swoim rzadzie máia /
 Poddanych swych tyránstwenem nic nie wciśkaia.

Tlaco

Ná co mu CLEOMENES dal respons tákowy:

Slusna zebym pochwalil y ia twoiey mowy.

Láskawosc y z pokora Krole zálecaia

Pory/ dožad poddani ná nie nie wierzgaia.

Lecz gdsieby tez z zuchwálsťwa Pánem pogardzano/

Bez przyczynnie poddani swá iemu zabraniano.

Tám ostrosć Praw wymaga by strzeglá zwierzchnosci /

Dobrych ma Krol milowac/ zlych karacze zloeci.

Est quidem pracipua virtus in Principe comitas, ac

mansuetudo; verum ob malorum ingenium, hac

ita temperanda, vt Principi constet sua authoritas.

Proznowanie przyczyna Zlego. 26

Pytany/ przeczby Grekow z gruntu nie splundrowal/

Zaczym w pokoiu zostal / z nimi nie wojowal.

Odpowiedzial: Nie zycze by zmiesieni byli /

Potrzebni sa takowi/ coby mlodz cwiczyl.

Proznowanie w Zolnierzu zbytek zawose rosci/

Gdy iezdzi po stacyach pelen sprosnych zloeci.

Co iesli strasna lige wprowadza do Pansťwa /

W ten czas pelno rozboiow od zlego zuchwálsťwa.

Ktorzy plaszczem odziáni Confaderacyey /

Wsi sobie nakupili dosc z krwawey stacyey.

Slusna Confaderaci by w Polsce wystali /

Bo chlebowych mlodziťow sila zepsowali.

Ne optauerimus quidem illos deletos, vt habeamus

qui iuuenes nostros exercent; Significans, iuuentu-

tem corrumpi, si permittatur otio, prout malorum

omnium magistro.

ARISTIPVS.

Miara w potrawach.

27

PLATO ná Aristypá napadl idacego

Zryntu/ ktory ryby niosl do domu swoiogo.

C ij

Edzie

Prou:cap:12.
verfu 11.

Qui sectatur o-
tium, stultissimus
est. Et

Eccl: 33. 29.

Multam maliti-
am docuit otio-
sitas.

Gdzie począł go strofować z marnotrawstwa głośnie /

Obzercz nazywając / tam mu laiał sprośnie.

Lecz strucznie Aristipus odpowiedział na to :

Jam ryb kupił za pieniądze / ty nie kupisz za to.

Gdzie Plato rzekł / y ia też chce kupić za pieniądze /

Aristipus / o Plato / odprawi go śmiejąc.

Widzisz / zem nie wydworny w marnotrawstwie moim /

Sames godzien nagany w tym lakomstwie twoim.

Nie bądźmyś kuchmistrzami w stole cudzego /

Ziy pomiernie / strzegac sie lakomstwa chciwego.

Vides, inquit, ô Plato, me non esse obsoniorum avidū,
sed te pecunia amantem.

LEONIDES.

28

Serce meżne.

Oui: l. 2. Am.

Parua necat
morsu spatiosum
vipera taurum,
A cane non ma-
gno sepe tene-
sar aper.

Ten gdy dlugo z Ferresem byl w wtarczkách czestych /

Nabawil nieprzyiaciol ran od Marsa gestych.

Gdzie Ferres przez swe posly pisal takie slowa

Do niego : iesli zebym chciala twoia glowa

Pokoju ze mną zażyć / przyšli mi bron swoie /

Ni znał przymierza zemna / także też y zbroie.

Ni co mu Leonides respons dal takowoy /

Nie iestem tak lekliwy / wnrzecem gotowoy.

Przyiedz sam / a bron wezmiesz / abo śmierc od bron /

Serce nie strasne / nigdy na paktá nie goni.

Lepiey w boiu śmierc odnieść / niż wpasć w rece marnie

Zawisnemu / ktory cie z dobrami zagarnie.

Mitte arma; veni, & cape. Maluit armis mori, quam
traditus armis turpiter de vita cum hoste pacisci.

Sal: in Cicer.

Quorum lingua
vana, manus ra-
paciissime, gula
immensa, pedes
fugaces.

29

Gotowość Zolnierska.

Gdy blisko nieprzyiaciel pod iego hancami /

Polozył sie ku bitwie z swemi obozami.

Do

Do rycerstwa swiego przemowa tatkowa
 Czynil / pokazuiac im blisko smierc gotowa.
 Mowiac: tak obiad iedzcie / iakbyście wieczerza
 Z podziemnymi bogami iedli ; ktorzy bierza
 Dusze zmarlych . Skad serca meznym przybywalo /
 A lekliwym zaiacom y iesc sie niechcialo.
 A tych czasow te znajdzie co o bitwie prawi /
 A gdy przydzie do boiu / wnet sie w chroście stawi
 Do baranow / do gesi / ochoczy zolnierze /
 Lecz takich na wieczerza czart do siebie bierze.
 Ita prandire, commilitones mei, tanquam apud infæ-
 ros cœnaturi.

Tacito. Hist.
 Ignauissimus
 quisque, & in
 periculo mini-
 mum ausurus,
 nimii verbi,
 lingua feroces.

Pozegnanie matzelskie.

30

Gdy z Persami na wojne iachal z domu swego/
 Pozegnawszy wesolo sasiada kazdego.
 Rozrzadzil domownik / takze tez y zone/
 Bedac gotow lub na te / lub na owe strone.
 Kedy go Gorgonia zona gdy pytalá /
 Jakoby sie po iego smierci sprawowalá ?
 Rzekt iey : po smierci moiey wezmi cnot liwego
 Meza / z ktorymby dalá potomka dobrego.
 Teraz niewstydz panuie / ledwie ducha zbedzie
 Malzonek / a z galantem pani duszka siedzie.
 Ledá subrawca wezmie na zbior meza swego /
 O iakmuźnie nie myśli za dusze pierwszego.
 Ut bonis, inquit, nubas, bonosque liberos parias.

LICVRGV S.

Zone z cnoty, nie z posagu obieray.

31

Pytany od iednego / przecz Prawo pisane
 Dal takie / bez posagu by byly wydane
 Panny ? W czym ich odprawil : zeby bezcennemi
 Dla wbostwa nie byly : Te zas zadanemi

Seneca in O-
 ctavia.
 Probitas, fidesq;
 coniugis, mores,
 pudor,
 placeat marito.

Dla bogactwo: Lecz młodzieniec pánientę brał z cnoty/
Z obyczajów/ gdyż te są przednieysze kleynoty.

Teraz inſie zwyczajie/ w bogie cnotliwe

Młódz opuſzcza / ich ſerce będąc złotą chciwe.

Woli trzos przedko zgubny za żonę bryżonę /

A w bogę opuſzcza / chociaż tego godną.

Potym bryże opádna / że nie było cnoty /

Która gdy ma / tá wnoſi w dom meżow kleynoty.

Vt, inquit, neque propter inopiam vllæ relinquerentur
innuptæ, neq; ob diuitias expeterentur. Sed vt iuuenū
quifque ad puellæ mores respiciat, ex virtute face-
ret electionem.

Pytány od iednego / dlaczegoby bronil

Zamków mocą dobywac / lud od ſturmu chronil ?

Rzekł / że te maſz przyczynę / aby ch meżnych ludzi

Przez ſturm marnie nie ſtracił / ktorych ſtawá budzi /

By ná czolo pátrzáli nieprzyiacielowi :

Bo ktoż ſie złożyć moze zwierzchnemu rázowi :

Gdyż z zamku ſnadż y dziećie by nameżnieyſzego

Boiownika zbić moze. Zetmaná mądrego

Kunſt wielki / by rycerſtwá nie potrácił marnie /

Lecz ow co lud do ſturmu przez gwałt wielki gárnie.

A ſilá ich potráci / y rzadko wygrawa /

To Rycerz który z ręczną bronią w boiu ſtawá.

Ne à foemina pueroué, aut ab alio quopiam homine
puero ac foeminę non diſſimili, viri præſtantiores tur-
piter occiduntur,

Ten też Prawo ſtanowil / by murow nie było
Okolo miáſt; lecz każde Miáſto ſie bronilo.

Mężami waleczniemi: bo cegły ywały/
 Nieprzyjaciół od siebie nie będą zbiwały.
 Starożytni Polacy polem się szczyli /
 Nie pokatnie/ lecz iawnie swe bitwy toczyli.
 W murach się nie kochając/ w polu zawzięci stali/
 W mieście wiecę niż w bastiach oni się kochali.
 Teraz my / chociaż w Zamkach/ bronić się nie chcemy/
 A co gorsha/ z przynajm zamki podajemy:
 Ktore meźni przodkowie z kostem budowali /
 A my ich odrodkowie / przez strach odbieżeli.
 Quoniam, inquit, non caret moenibus ciuitas, quæ non
 lateribus sed viris cincta est.

Lupem się przy zwycięstwie nie bawić. 34

Rzekł ieden/ przeczby z bitych nie żałował odzierać/
 A lupow z trupow zmarłych iże bronil zbierać?
 Odpowiedział: by żołnierz w swym boiu nie rżwał /
 Kiedyby przy drapieżnym łupie zbitych został.
 Lecz każdy przy chudobie porządek zachował/
 Bo ten korzyść odnosi co cnoty pilnował.
 Ten czas inże zwyciężając do Polski prowadzi /
 Bo iuz w każdej potyczce żołnierz o tym radzi/
 By nie tylko z umarłych dawał łup niešťczęśliwy /
 Lecz się też nie osiedzi y brat/ chociaż żywy.
 Day stacya/ day pobor/ byś też był słachćcem/
 Cochmy z Moskwy wynieśli / w zasługi nie liczem.
 Ne dum spoliis incumbunt, pugnam negligent, sed
 paupertatem vna cum ordine feruent.

LYSANDER.

Pogardzenie podarkow.

Lysandrowym coreczkam ścący drogo tkane
 Dionysius posłał ścucznie hawotowane.

35

Horat: Oda
16. lib: 3.

Reges maneribus, munera nauum:

Senos illaqueat duces.

Niechciał

Niechciał ich Ociec mądry odbierać od niego.

Mówiąc: iż wspominki są przyczyna zlego.

Do tego też przykładał; temi przyodziane

Wład stan swooy/ zá skłáradę by nie były miáne.

Náše czasy máłše obyczáie máia/

Ledwie wla. ni rodzicy corek nie przedáią.

Jest powinna w opiece/ to o nie targuia/

Ob umarla. Pánienke z dziedzictwa wyzuiá.

Lecz Bog płatny zá czásém takimú nágrodzi/

Sam siw niedze obroci co sierotom skłodzi.

Vereor, ne his amicta, turpes videantur.

36 Według Zaslug nagrodá.

Perśá ieden pytał go / ktora wybornieysza

Pospolitazecz miałby w rzadách namocnieysza.

Rzekł: te sąne/ w ktorey wiec meźni z lekliwemi

Według zaslug zapláte niósza z práwy swenni.

Cnotá bowiem pobudke z zapláty odnosi /

Leniwcow záś niestawá budzi / y podnosi

Do pracy. v nas w Polscez kúnst cnoty vchodzi /

Co żywo dzis zá kúpniem ná vrzedy godzi.

Juz siwy włos ná głowie zna dawne poslugi /

Cnotaz sluzac Krolom swym / wiec wysluzzy dlugi.

Przebog niech cnotá w Polscez ma nagrode swoie/

Daymy Żydom kúpiectwá / á miłuyimy zbroie.

Eam, inquit, in qua fortibus viris ac meticulosis con-

grua prámia redduntur. Sentiens virtutem inuitari

prámiis, ignauos excitari ignominia.

DIOGENES.

37 Skłonnoś do vbogich.

Aug: Ser: 7.

de Nat: Do.

Vobis dico pau-

peres, qui men-

Pytány D I O G E N E S, przeczby sie to dzialo/

Ze co żywo vbostwá záwse litowálo:

¶ przedzey

A przedzy kompassyą nad zebrakiem maia /
 Wził nad Philozophem / owsem go miiaia.
 Odpowiedział: dla tego iż sie spodziwaia
 Być ślepymy / chromymy ; dla tego im daia.
 Philozophem żaden z nich wie że nie ze starie /
 Wcz sie z tego przykładu w bogi y panie.
 Że tu szczęście odmienne na świecie kierwie /
 Dzisieś panem / jutro cis mantyka daruie.
 Ża czym ratuy w bogich / w niedzy ich wzmagaiac /
 Ci niech maia ciepliwosc / w wboſtwie przestaiac.
 Quoniam, inquit, sperant, citius futurum, ut claudi cœ-
 ciuē fiant, quàm Philosophi.

dicatis, qui de
 eleemosyna Chrī-
 stianorum viui-
 tis, consolamini:
 tribulatio vestra
 conuertetur in
 gaudium, & do-
 lor vester in la-
 titiam.

Według stawu grobla.

38

Ten gdy wiachał do Mindu miastá máluczkiego /
 Tam bramy obaczywſy budynku wielkiego:
 Że ferokoscia y gora miasto wynosily /
 A mieszkancow pokoie nad zamiar zakryly.
 Zawolał: wy co w Mindzie meżowie mieszkacie /
 Słusnie bramy te mieyskie mocno zawrzec macie /
 Żeby Miasto nie wyslo. Toż mowic mozemy
 O owych/co vtrátnych przy dworze widzimy,
 Ktozy postawy dosyc maia / watku málo /
 Szumno stapa / chociaż mu w skátule nie sſialo.
 Ano lepsza / gdy grobla według stawu stawa /
 Skromnosć / przystoynne życie z nas każdemu dawa.
 Viri Myndæ, claudite portas, ne Ciuitas vestra egre-
 diatur.

Perf: Sat: 4.
 Respice, quod nō
 es, tollat sua mu-
 nera Cerdo,
 Tecū habita, &
 noris, quàm sit
 tibi curta supel-
 lex.

Poniewolny slugá.

39

Maiac slugę Manesá / ten vciekl od niego:
 Napomniany od inszych by gonil zbieglego.
 Rzece im Diogenes / smiech ze mnie stroicie /
 Że w domu niewolniká chorac mi radzicie.

D

Jesli

Jesli Manes moze żyć bez Diogenesá/
Dla czegoż ia nie mam być także bez Manesá?

Plaut. in Me-
nach.

Nam homini
misero malum si
accedit ad ma-
lum.

Maior libido est
fugere, & face-
re nequiter.

Jawże slugi dostanie niewoli nie znając/
Zastuzone Suchedni z chęcią mu oddając.

Lecz kto wiec zatrzymywa wysluge czeladzi/
W takiego oddanie maia sludzy radzi.

A gdy ieszcze mrzygloda w kuchni y w piwnicy
Maia Pana/ uiz taki czesto slugi liczy.

At ridiculum, inquit, si Manes absque Diogene viuat,
Diogenes absque Mane viuere non possit.

Plau: in Tru.

Meretricemego
idem esse reor,

Mare vt est, quod
des deor. at. ni-

quam abundat.

Des quantum
vis, nusquam

Apparet neque
datori, neque
acceptici.

40 Prośbá głupia.
Obaczywś y młodzienca barzo zranionego
Strzala: Rupidynowa/ w miłość goracego.

Ktozy iedney niewstydney prosił z wkladnoscia /
By mu byla powolna niezadna miłością.

Rzecz: niewiesz mlodziu czego sie napierasł/
Lepieyby nie wprosił/ o co ty vmierasł.

Skad niech dworscy sie strzega plugawey miłości /
Ktora skode przynosi/ y suszy w nich koscí:

Ze drugi iako z blechu wyndzie z biala twarza /
Drugiemu sie pontaly tu y owdzie zarza.

Ow uiz przesmiardl śarucha/ siedziec sie z nim strzega /
Do takich wiec rostkofy dworscy ludzie biega.

Quid, inquit, tibi vis miser? praestat non impetrare,
quod rogas a scorto, reiiici felicius est quam admitti.

41 Dworstwo niepotrzebne.

Eecl: c. 28. 29.

Verbis tuis faci-
to stateram, &

frenos oris tui
rectos, & atten-

de, ne forte la-
baris in lingua
tua.

Slyszac czasu iednego mlodziencá żartuiac /
Bezwestydnie y plugawie nad zamięar dworuiac /

Rzecz: mu: czy cie nie westyd mieczá olowonego
Z pochwy stoniowey dobyć: nie chwalać mu tego /

Ze bedac wrodziwym / z wst śliczno stawionych
Smial żażyc/ choc tu dworstwu/ słow plugawych onych.

Jakoż

Jakoż y czasow naszym zle dworstwo pánwie /
 Ktoze niewinność w młodych z obyczajymi psuie.
 Im nawietšy plugawiec / to przedni dworzánin /
 A przecie my to chwalim / co ganił Poganin.
 Dworstwo jest rzecz wiecznwa / gdzie rošty / se swánkuie /
 Bez wražu bliźniego kiedy kto żártuie.
 Non te pudet, qui ex eburnea vagina plumbeum educis
 gladium?

Cudzy trunek smáczny.

42

Od iednego pytány / ktozeby rad piiał
 Wino : także piwnice ktozeby nie miał.
 Rzékł : nasináczniesty jest co go nie kupowác /
 Tey piwnice nie miám co ymie czestowác.
 Diogenesow sílá te to látá máia /
 Bo za cudzą sklenicą sílá ich biegiáia.
 Znajdziesz w Polsce takiego / co mrzygłodem w domu /
 U sąsiáda w obzárštwie nie da wprzod nikomu.
 Dwor od dworu pojeżdza márny piánicá /
 Wacha gdzie kufel spory / lub winá sklenicá.
 Leczbym takim odtoczyć / sušna ciemierzycá /
 A ścierka dáć ná poty surowá brzezicá.
 Percontanti, quod vinum libentius biberet? alienum,
 inquit.

Vboštwostawy nie tráci.

43

Jeden hámbic poczał go z vboštwá lichego /
 Vragáiac že nie miał odzienia Pánškiego.
 Ná to mu odpowiedział : vboštwostawy nie wwođzi
 Ná kátownia; za złošcia zarwše meká chodži.
 Sáczym chce być bogátym / cnoty swoey pilnuiac /
 Š bogátymi lotrami nigdy nie obcaiac.
 Šlad sie vczyc potrzeba / vbošni cnotliwy /
 Lepšy jest niżli bogáč / mieškow ludžkich chćivy.

D ij

Lepiey

Seneca ep: 83.

Omne vitium
 ebrietas intedit,
 & detegit, ob-
 stantem malis
 conatibus vere-
 cundiam remo-
 uet. Vbi possedit
 animum nimia
 vis vini, quic-
 quid mali late-
 bat, emergit.

Baruch lib: 5.
cap: 8.

Beata est si bona
 sua noverit cum
 veritate pauper-
 tas, & omnibus
 preferenda the-
 sauriz: quia me-
 lius est exiguum
 cum Dei timo-
 re, quam thesau-
 ri magni sine ti-
 more eius.

Sene: ep: 20.
Magnus est ille,
qui in diuitiis
pauper est: sed
securior, qui ca-
ret diuitiis.

28.

Aporhegmatá.

Leptey chodźić w sárzysznie / a niźli w bláwacie /
Wáláśyć mieśki cudze ku wieczney verácie.
Bo wbośtwo przy ślawie żadnemu nie škodzi /
Przez krádzę nie bogácząc ná postronek godzi.
Ob paupertatē neminem vidi torqueri, ob malitiam
multos.

CHILO.

44

Zoná bogáta.

Ten małżonka tákowa bráć rádził káždemu /
Pokorna y poslušná mezowi swoiemu.
Chociaz w málým dostátku / nie wydworna w śaty :
Wstydliva / obyczájna / ten posag bogáty
Z tákú bierze : bo iesli nád sie wezmiesz pániá /
Wierz mi / że niewolnikiem w domu bedziesz zá niá.
Bedzieć śczudlki dáwała / iam cie z bogáčila /
Swá zagna sámiá chłopstwo ozdobiła.
Sengenlegen z ciebie byl / dziś Mílo ściwáia /
A zá czásē tákowych kúem obieráia.
Dóśc posázna pánienká do mezá w dom chodźi /
Kiedy wstyd z weźciwemi obyczájmi w wódzi.
Sat enim dotata venit puella, quæ pudicitiam & honestos mores adfert.

45

Sumnienie świádek złości.

Sene: ep: 97.
Bona conscientia prodire vult,
& conspici.
Ipsas nequitias tenebras times.

Szkóde záwśe przekládał nád zysk źle nábyty /
Szkóde bowiem nágrodzic może pracowity.
A z zysku záś sprośnego niestawá nádchodźi /
Ktozey y sam czás dlugi nigdy nie nágrodzí.
Niech zbrodnie swe sárbuie / przysięga vchodźi /
Wierzmi / iże sumnieniu swemu wiecey škodzi.
Ktoze wezá w posrzódku siebie chowác bedzie /
Gryść sie musi sam w sobie / y gdzie iedno śiedzie :

Wnet

Wnet go sobie sławia / on to co fałszował /
 Lub z poborow oyczynne strucznie wyrachował :
 A ow styśac gryzie sie. Przecz sławę miłujemy /
 Z krzywoprzysięstwa zyskow nie nie xpamy.
 Damnum, aiebat, turpi lucro praferent. Nam il-
 lud semel dolere, hoc semper. Iactura rei facile sarciri
 potest, fama contaminata vnquam diluitur. Sce-
 leris enim conscientia semper cruciat animum. Itaq;
 lucrum scelere partum, damnum est, non lucrum.

Bog sie pysznym brzydzi. 46

Spytany / coby Jowisz na niebie budował :
 Odpowiedzial : czy mniemasz / aby Bog proznowal :
 Chcesz wiedzieć : rzad tego iest / gorne na dol cienie /
 Potorne wzgore wznosi / co nie zyli pyśnie.
 Depce animus lotny co wysoko pada /
 Ten co chce wiec popzedzic / posledzey vsiada.
 Dobrze na dudki owe co sie wbietaia
 W cudze piorka / ze krucy / po glosie ich znaię.
 Lepsa w sarkyźnie swoiey ze sława przestawac /
 Nizeli sie w blawacie pozyczynym wdawac.
 Gora to / z ktorey cie Bog dla pychy wyknie /
 Lepse potorne serce / niz kleynotow sarkynie.
 Excelsa deprimi, depressa extollit.

Prover: 16.
 Abominatio Do-
 mini est omnis
 arrogans.

Sueto: cap: 3.
 Vestitus insignis
 ac mollis, super-
 bia vexilla est,
 nidusq; luxurie.
 Eccl: ca: 10. 7.
 Odibilis coram
 Deo est & ho-
 minibus super-
 bia.

PHILIP MACEDO.

Szczęściem sie nie unosić. 47.

Dnia iednego fortuna tak mu sie stawila /
 Ze go nazbyt pociecha wielka opatrzyła.
 Bo zwyciestwo kiltę odniosł / y zoną mu syna
 Powila : iednakze go ta wdzieczna nowina
 Nie wniosta. Lecz tamze pragnal sobie tego /
 Aby doznal w tym szczesciu karania lekkiego.

Terent: in He-
 cyt.
 O fortuna, vt
 nunquam per-
 per. o es bona.

My zaś za szczęściem płochym gore wylatamy/
Ze odmiennie jest w biegu/ ná to nic niedbamy.

A ono kogo wzgore fortuna wyniesie/

Ciešhy r... eść musi / y wpad przyniešie.

Mierno s... żywać ia radze każdemu/

Nie daig... wykielznać rozumowi swemu.

O fortuna, pro tot tantisque beneficiis, leui quopiam
malo me affice.

48 Pámietáć, żechmy ludzmi, potrzebá.

Hora: Oda 7.
lib: 4.
Pulvis & um-
bra sumus.

Ten w szczęściu opływáiac w rządzie państwa swego /
Pámietal ze fortuna nie ma nic stalego.

Zaczym by ná myśli miał szczęście dość nietrwále /

Zawše chował w pokoju pacholatko mále :

Ktoze trzykroć ná niego w dzien głośno wołało /

Philippe/ twoje serce niechby pámietáło /

Ješ jest człowiekiem, co Krol slyšac tákie słowa /

Wczył sie iże szczęście gáni iego mowá.

A miarkował affekty wpađlych rátniác/

Ze nie szczęście spólny raz/ pilnie wpađruiac.

Lutuymys teź wpađlych/ ich sie kleska karzac /

Ratujemy bliźnich swoich/ w gniewie sie nie jarzac.

Philippe, memento te hominem esse.

Horat: lib: 1.

Sat: 1.

---cum te neque
feruidus astus

Dimoueat lu-
cro, neq; hyems,
ignis, mare, fer-
rum:

Nil obset tibi,
dum ne sit te di-
us alter.

Zamek ieden poteźnie mury opátrzony /

Gdy nie mogł być dobyty z tey y owey strony.

Pytał swo ich Kotnistrzow/ iesliżeby z złotem

Ośiel nie wšedł do niego: gdzie dawał znać o tem/

Iż ná swiecie nje naydzie nic tak mejney siły /

Ktozeby złoto chéiwe mocy nie zwatliły.

W Polsz ze przedtym ten táran złota łakomego

Mieyżná nie miał: bo strzegli Grádywa króawego.

Szczerość

Szczerosc wielka chciwoscia bogactw pogardzala /
 Wiary w poddanstwie Krolom zawsze dotrzymala.
 Teraz za zlotem wszyscy serca swe wdali /
 Ledwieby y slachectwa za nie nieprzedali.
 Nihil esse tam munitum, quod auro non vincatur.
 Vnde Flaccus: *Aurum per medium ire Silesiam, et
 Et perrumpere amat castra potentius ferro.*

Krolestwa cnota nabywania. 50

Dowiedzial sie od swoich / iże skargi gestę
 Alexander syn czynil / że Krol dziatki czeste
 Dawal na swiat / kedy go do siebie zwoławszy /
 Jesli prawda to byla pierwey wypytawszy.
 Rzekł: iż kompetitorow masz w Panswio niemalo /
 Staray sie by cie z cnoty pospolstwo obralo
 Na krolestwo: nie z Oycą Krolom zostawiac /
 Lecz sam przez cnoty swietne na panswio sie daiac.
 Toż też Polska z przodkow ma wolne obieranie
 Krolow: za czym porządne ma też panowanie.
 A co wiecisz / y sobie Krole tu miewala /
 A za prosba nacym inszym rzyczala.

Ergo quum plures habeas Regni competitores, da operam, ut honestus ac probus euadas; ut non per me, sed per teipsum Regnum obtinuisse videaris.

ALEXANDER WIELKI.

Szczodroblinowosc Panska.

51

PERILLIS bedac ze krwie Krola poteznego /
 O posak prosil corkam / dla wbostwa swego.
 Kiedy mu Alexander hoynosc swa pokazal /
 A piecdziesiat talentow z skarbu dac roskazal.
 Co on za wiele sobie poczytal chudzina:
 Na co mu Alexander rzekl: nie twoia winna.

Quid: lib: 4.
 de Ponto:
 Nec tamen indignū est à diuitibus premia poscēre
 Munera poscētī,
 que dare possit,
 habet.

Według

Krol pobożny na płacá / Káplán z Zakonniki /
 Nie mogą się wysiedzieć już przed izeyczniki.
 Lecz niech gaba wseteczna w obmowistách bedzie /
 Ty zaś w sprawách dobrych / ow w zley sławie siedzie.
 Regium est, inquit, quum facias bene, et male.

Gládkość pánienska boleść oczu. 54

Gdy cortki Dáryusa w zwyciestwie mu dano /
 Ktore do sliczney cery krolewsko vbrano.
 Tam kiedy te Krol wital / spuścił ná dol oczy /
 Widzac iże Cupido w ichże tropy boczy.
 Przykładáiąc / że Perskie Pánni boleść dáia
 Oczom ludzkim / á snadź y wzrokiem zabiiáia.
 Tu do Persow nie izeżdżac / w Wársáwie znaydziecie /
 Iże z twarzy pánienskiey ledwie nie zaślniecie.
 Lecz ia rádże / miárkuy wzrok / nie badź ciekaw Pánie /
 Ná sótoły tu pátrzac / sowác sie dostanie.
 Pánnom życze by wzrokiem ostrożnie miotály /
 Stronność w mowie chowáiąc / wstydu pilnowáły.
 Dolores oculorum sunt Perlicæ puellæ.

Ouid : lib: 1.
 Fasto.
 Fastus inest mul-
 tis, sequitur su-
 perbia formam.
 Leuit: ca: 19.
 Virgine ne con-
 spicias, ne forte
 scandalizeris in
 decore eius.

Cudzotostwo brzydkie. 55

Kiedy Alexándrowi w długá noc wwie dziono
 Białagłowe / bez mejną że iest weń w mowiono.
 Studzy kiedy odesli / Krol iey o to pytał /
 Czemu by iá długo w nocták nie rychlo wital.
 Rzekła: izem czekała by sen mezá mego
 Zmorzył. zacząym iey kazał odisć z lożka swego /
 A stugi poláia wшы / one odwieść kazał /
 Ze sprośne cudzotostwo / Pogánin rwazał.
 Teraz z cudzą miéstkánie / iák z swą wlasną maia /
 A przed sie wiec z takimi cnotliwi przestáia.

Cor: cap: 6.
 Nolite errare,
 neq; fornicato-
 rii, neque idolis
 seruietes, neq;
 adulteri, neque
 molles, neq; ma-
 sculorũ concubi-
 tores regnũ Dei
 possidebunt.

Bizydżury sia cudzoloſtwem / cemi pogardzając /
Ktoży ſie w nim kochać / z nimi nie ſiadając.

Reducite, inquit, hanc; parum enim abſuit, quin veſtra
culpa fuerim. *ſus adulter.*

ANTIGONVS.

56

Rodiniey madra odpowiedz.

Bedąc ieſzcze młodzieniec / obmyſlał goſpode
W wdowy / ktora miała w domu ſwoym ozdobe.

Abowiem trzy coreczki / doſć ozdobne były /
Ktore to Antigona w miłość wprowadziły.

Na częſte naleganie / ſła do powinnego /
Ktorego uczyniła rządzca domu ſwego.

Arzeze: czyli przyimiesz w dom nreſtania mego /
Dla ciáſności ktora znaſz młodzieniaſtá tego?

W czym y zapal młodzienców ſnádnie ugásiła /
Wroſtydu coreczek ſwoych madrze ochroniła.

Te czáſy mátki máia / co ſáme prowadzą
Galanty do corek ſwoych / w ſwoey wolej żyć dádzą.

Non expelles, inquit, iuuenem ex loci anguſtia?

75

Bráterska miłość práwu uſtepuie.

Márſyas brát rodzony / máiac ſpráwy ſwoie /
Proſił / by ie ſádzily Krolewſkie pokoie:

Zeby w Senacie nie byl vznawca tey ſpráwy /
Ktoremu Antigonus ná prozne zabáwy

Rzekł: ieſli náđ Práwo czynić nic nie mamy /
Dla czegoż ſie Senatu w ſpráwach obawiamy?

Stad ſie uczyć możemy / że ſpráwiedliwoſci
Uſiſzczyć nigdy nie mamy dla ſwoey pokrewnoſci.

Brát nie brát / ktory z ſtárkow práwa zrucil zloſny /
Abó ſpluſkał rece krowiz mezoboyca ſproſny.

Lottow niech nie wtrywa związek pokrewności /
 Zaczyn snadnie zniósł sie od nas z Polski złości.
 Si nihil, inquit, prater ius agimus, melius fiet in foro
 cunctisque audientibus.

NERO.

Cnota nieprzyjacielska. 58

Nero mając z Trásonem nieprzyjaźn dość znaczną /
 Chcąc pokazać serce swe y myśl taką baczną:
 Gdy sie ieden wstarzał / że Tráson złośliwie
 Sądził go: rzekł mu Nero / mówisz to nanizywie,
 By mie Tráso miłował / iako sprawiedliwość
 Miluie / zle mu czynisz w rozsądku zelżywość.
 Wczćiej sie iako macie nieprzyjaźnych znośić /
 Przyznac mu cnote iego / w tym káry ma dosyć.
 Bo on sam sie osadzi gryzieniem sumnienia /
 Z gryzac sie snadniuchno spásć moze z imienia.
 A ty miłosc v ludzi sobie tym kupujesz /
 Jze nieprzyjaciol swych gęba nie háciujesz.

Pro: cap: 24.
 ver: 17.
 Cum ceciderit
 inimicus tuus, ne
 gaudeas, & in
 ruina eius ne exultet cor tuum.

Cuidam multa criminose iactanti de Thrasea, dicenti-
 que causam ab illo perperam esse iudicatam, obstitit
 Nero exclamans: Utinam me tam Thrasea diligat,
 quam est iudex rectus & æquus. Hostis hosti testimo-
 nium prohibuit de fama periclitanti. Nullum autem
 grauius testimonium, quam inimici de inimico.

Krolestwo jest niewola. 59

Kiedy syná swojego obaczył / srogoscia
 Ze swoje pácholetá karal dość z cięskoscia.
 Zalem ziety do niego rzekł w takowe slowá:
 Synu moy / ieszcze twoia znać ze niewie głowá /
 Ze Krolestwo to nasze jest znaczną niewolá /
 Pzetoj poddane swoje Krolowie wiec wola

Wkładnością ponosić / dobrocią hołdując /
 Zle karząc / a dobrych zaś z ich cnoty milując.
 Niech się weza ci wszyscy co starzeństwa mają /
 Ludzmi będąc równymi / od Boga władając. (go /
 Zwierzchność te śmierć porówna / miej wzgląd na bliźnie
 Nie weźmiesz grob Jufuly / ni starzeństwa twego.
 An ignoras quid, fili, Regnum nostrum esse splendi-
 dam feruitatem?

OCTAVIUS AVGVSTVS.

60 Zdrádziectwá nie płatne.

Gdy przy iedney biesiedzie Rhymirales meżny /
 Augustowi dał zdráda Jamek dość potężny /
 Przedawşy się do niego : Tam zasługi swoje
 Przez te zdráde wyliczał / za nawierşę boie.
 Cesarz chcąc zdrayce wytknąć do Krolá iednego /
 Piąg rzekł : że nie chwale ia zdrayce káżdego /
 Choć się tocham w podaniu. Rhymirás obaczył /
 Ze się prozno zdrádziectwem swoim chudał raczył.
 Bierżcie wzor krowobitni / wiary przestrzegając /
 Krolom táżże Oyczyźnie / przy sławie zostając.
 Lepiej śmierć zimną odnieść / niż zdráde pokázac /
 Za ktorą gardlá zbywşy / dom swoy musiş zmażac.
 Proditionem amo : proditores non laudo.

61 Lekárstwo ná gniew.

Eccl: 7. 10. &

11. 10.

Noli esse amicus
 homini iracundo,
 neque ambules
 cū viro furioso.

ATHENEODORVS Philozoph mieszkając v niego /
 Proşil / by go odprawił dla wlosá siwego.
 Rzekł mu Cesarz : zostaw mi pámiątkę swey cnoty /
 A Philozoph tu niemu powiedzial z ochoty.
 Cesarzu / kiedy cie gniew bedzie chciał kierowac /
 Nie mów / ani też czyniń nic (byś mogli to zachowac)

Zebyş

Zebyś pierwey wymowil liter w liczbie máley

Dwádzieścia cztery Greckich : w tym k pamięci cáley
Przydziesz. Ktozego Cesarz niechciał w tym odprawić/
Wolal sie z Philozophem niż z pochlebca

Teraz godnych v dworui nie wiele znaydź

Zaczym Pánom rzec prawdy wshyscy si
Cæsar, quí fueris iratus, ne quid dixeris
quàm Græcorum literarum viginti q
apud te recensueris. é prius,
omina

Odpowiedz śmieśna.

62

Zolnierz ieden ná cieie kámieniem zraniony

W potrzebie : á iże byl znacznie zskáradzony.
Wziemiernie swoá przygode z dzielnością wynosił/
Ktozego wielomowstwo August czesto znošil.
Zi gdy sie mu nádprzykrzyl / zártem go odprawił /
Gdy wiec bedziesz wciekał / strzeż byś sie nie báwil
Pátrzániem náзад : bo tá rána ktora nošisz /
W wcieczceć sie dostala / prozno mestwo głošisz.
Jesli kogo krwawy boy opátrzył bliźniami /
Nie rad taki dzielnosci wiec zdo bi słowami.
Ale ostatek zdrowia sádzi dla Oyczyzny/
Dla ktorey vmrzec miło / nie tylko znieśc bliźny.
At tu, inquit, caue, ne quâdo fugiens, post te respexeris.

Dar ubogiego.

63

GRÆCVLVS chce Augustá došwiadczyć w hoynosci/
Wierše mu swe oddawal wielkiej subtelności.
Ktozemu August równie odpisal wieršami/
Chce te oddac wezynność poecie rytмами.
Ktoze Græculus wziawšy došć pochwalil znacznie /
Z nieludzkość Cesarstka tamże zganil bácznie.

£ ij

Zmiešlá

Zmieřká swego wyiawřsy málo coř pieniedzy/
 Dal tánje Cefárzowi / mowiac : bym nie w niedzy
 Był / o zacny Cefárzu / dálbym co wiefęego.
 Co Cefarz obaczywřsy tákowa cheć iego/
 Wnet go opóřre kazał podárkiem dořeć znácznym :
 Dobrze neř zartowác z řekypym pánem bácznym.
 Non iuxta *nam tuam* A V G V S T E, si plus haberem,
 plus darem.

Wzór pań y pánién.

MARTIA corká Katonowá.

64

Ożenienie z pieniedzy.

Powinni iey pytáli / przeczby nie wznowiła
 Małżeńřtwá / y ták dlugo w řtanie wdowim była ?
 Krotko im powiedziála : że meżá tákiego
 Nie znáyduie / coby chćiał mnie : lecz zbioru mego.
 Siła tákich / ktorzy řie nie z řpolney miłóřci
 Poymuia / ále ráczey řnadz dla máietnořci.
 Bierze mlódy maciore / dla chćiwey máimony /
 Druga / że widzi wioski y plenne zagony /
 Szedziwego poiela : áż predka niezgodá /
 Bo řie nigdy niezgodzi w řpolku z ogniem wodá.
 Rowny poymuy rownego : powtorne małżeńřtwo
 Řzadko dobre ; madrzy ie máia zá řhalenřtwo.
 Quoniam, inquit, non inuenio virum, qui me magis ve-
 lit, quàm mea.

65

Zalobá po meżu.

Dlugo w žalobie chodzac žalofnie plákála /
 Tam ia iedná z povinnych o to zopytála.
 Riedyby meżá řwego plákác poprzeřtála ?
 Ná co iey ták MARTIA řmutna powiedziála.

Zalu

Żalu mego dzień będzie; gdy w grob włożą ciało /

Bo żyjąc serce moje tu będzie płakało.

Ż tey Poganki wczyc się młode pánie máia

Jako meżow żalować. Niechay się nie t

Żwodzić sumnym galántom / ktorzy smie

Ludzkiej; skoro wstąpi / tu pániey się se

A oná płacź swooy zmysła / rece żalámuiąc,

Przyślemu potáiemnie miłość pokázuiąc.

Rogata, quem esset habitura diem luctus vltimum? re-

spondit: quem & vitæ.

VALERIA.

Maż dobry nie umiera.

66

Gdy ja czasú iednego powinni pytáli /

Dlaczegoby wtorego meżá iey nie dáli.

Rzekła: nie mi po wtorym / bo ja mam pierwszego

Seruiusá / y chociaż w grobie ciało iego /

On żyie w sercu moim. Stádecznie strzymála!

Slub meżowi pierwszemu / żenie się niechćiała.

Teraz iesze się duszá po domu koláce /

Już o inszym pomysła / chociaż wrzćkomo pláczce.

Acz też takim Bog dáie powtorne małżonki

Suriaty / co Pánie czestuią postronki.

A bywa to / on dzwiámi / oná oknem schodzi /

Kto małżenstwo powtarza / ten ná nedze godzi.

Quoniam, inquit, semper mihi meus Seruius viuit.

PYTHIA córka Aristotelesowá.

Bárwiczka Pánieńska.

67

Gdy ná iedney bieśiedzie w rozmowe się wdáło /

Kolo Pánienek wdziecznych / o tym rokowáło :

Cyp: de habie
Virgi.

Ktora

*Fugiant castae
virgines & mulieres
pudicae, habitus
impudicorum,
lupanarium
insignia, ornamenta
meretricum.*

40.

Apophtegmata,

Ktoraby nayslicznieysza bawiczka być miała /
A tu twarzy pánienstkiey ozdoba dawála?
Rzekła Pythia / insey siostry nie znaydziecie /
Jedno kiedy jagody wostydem zmaluiecie.
Wostyd slić / wienidło / w tym sie niech kochaig
Pánny w : a tak sie wdziecznymi wdáig.
Bo bielidło / biczka za niewostydem ginie /
Stroichná niewostydliwa zle v ludzi slynie.
Kleynot nieprzeplacony wostyd w pánienstkiey twarzy /
Kto wostyd ma / iák iutrzentá v ludzi sie zarzy.
Is, inquit, quem ingenuus gignit pudor.

68

Milosc przeciw Brátu.

Táphernesowa zóna / gdy Dáryuszowi :
Brát iey w wiezienie podan / toz bylo mezowi.
Pytal iey Krol : kogoby z tych dwu wyzwolila?
Gdzie meza opuścivsy / o Brata prosila.
Czemu sie Krol zadziwil / y szukal przyczyny.
Rzekla : z zmarlych rodzicow iuz mi sie brát inny
Nie wrodzi : lecz meza dostane inzego /
Z ktorym moge záwsze dosc potomstwa milego.
Teraz milosc braterska na swiecie vstala /
Siostra radaby swoje Bracia na smierc dala.
Siostra Brata zabila / z matczyná pomocá /
Ják lwi srodzy krew swoje dosc tyransko toczą.
Alius, inquit, maritus, alij liberi possunt contingere ;
alium fratrem, parentibus vita defunctis, non est
quod sperem.

69

*Nie z gládkości, lecz z slawy zone
obieráia.*

Olimpia kiedy sie tego dowiedziála /
Ze fortuna jednemu mlodziencowi dala

Zone

Zone wdzięczney wrody: lecz nierozstydney cnoty /
 Bryżowna Kochaneczka / tepa do roboty.
 Rzekła: dość nierozumnie taki postępuje /
 Ktory oczyma żone sobie wpatruie.
 Alono lepiej podać w sy na wse strony /
 A pytać sie o sławie / gdy chcesz dostać
 Bo nie wshytko to złoto / co sie w oczach świeci /
 Gdyż pod plastrzem miodorowym rad sie wiec iad nieci.
 To gładka co cnotliwa / strzetna gospodyn /
 Jesli kto takiey nie ma / niech nie szczęście wini.
 Ille, inquit, non sapit, qui vxorem oculis, non etiam
 auribus duxerit.

Mieniác sie w Páná niebezpieczno. 70

DIONYSIUS Cesarz tyránisko pánował /
 Zácym każdy z poddanych śmierci mu winšował.
 Jedná babá za niego bogow swych prosila:
 Ktozey gdy Krol zopytal / przeczby to czynila:
 Rzekła: gdym dziewczka byla / tyránna srogiego
 Mielisny / wiec v bogow o śmierc przedka iego
 Vprosiwšy; ciebie zaś gorszego nam dali /
 Zácym iuz snadz tak ztoba ráczey bedziem trwali:
 By ieszcze taki sroszsy nam nie roszkował /
 Co slyšac w tyránstwie swym Cesarz sie hánował.
 Nie zawše miána dobra w Krolách sie znayduie /
 Lepiey kiedy pobożny Krol dlugo pánuie.

Quoniam, quum puella essem, & grauem tyrannum
 haberemus, optabant mortem illius. Nunc quum te
 habeamus grauiorem, vereor, ne si tu pereas, succedat
 deterior.

GNATHENA.

Taniec Salony.

71

Młodzien   tak LACVS nazywano /
 Wpadł   u w każdą wodę / kiedy tańcowano.
 Wnet Sna   oym dworstwem z niego zartowała /
 Mowiac   in ia tego nigdy nie widziała /
 Aby jezioro w każdej zatrzymać się miało /
 Teraz widzę / iż rzeczą to się samo stało.
 Dobrze na taneczniki / co z szaleństwa stacza /
 Ze szyć zbydź / lub nogi / na to nic nie baczą.
 Taniec ślądźczy nie zły ; lecz ow co w szaleństwie
 Odprawuiesz / w wiedzcie że bedziesz w blaźństwie.
 Albo iesliś poryweczy na łozniczą sprawę /
 Bydźci w każdej ; beda mieć tak z blaźnem zabawę.
 Lacus , inquit, in cadum cecidit.

72.   Kto wiecey da, wygrawa.

Dwaj młodzienicy pod wieczor służyć iey poczełi /
 Gdzie z zazdrości sami się wadzić z sobą ieli.
 Owa iako to bywa przy oney podwice /
 Jeden drugiemu pięścią wmalował lice.
 Ta widząc v zbitego miešek okwitnieyszy :
 Rzekła / kto ma pieniądze v nas nameżnieyszy.
 Ty co siły miałeś zeń na woynęć iść radze /
 A tego choć zbitego podle boku sādze.
 Nie meśtwā / lecz pieniądze tamte frānki chciwe /
 Jeszcze wiec kycem karzą młodziencę enotliwe.
 Te fryerki / ia radze / strzeż się Smoczey iāny /
 Także Czwartku / y Morgow chęfli być bez rāny.
 Victum ita cōsolata : Bono animo es iuuenis : non enim
 est certamen coronarium, sed argentarium.

CHIO.

CHIOMATA.

Wiara matżeńska.

73

Chiomatá mezáta w potyczce poymána /
 Do Rotmistrzá Rzymstkiego w więzienie oddána.
 Te gdy iuz okupiono dla swey uczciwości /
 Rotmistrz on ia prowadził zapomniawszy złości /
 Ktoza niewstydný spachał / gwałt iey uczyniwszy /
 Łoże bzydka sprosnościá skárádzie zelżywszy.
 Juz tu swoim przychodząc w zad sie obróciła /
 Támże cudzolożniká ręká swá zabiła.
 Rzekl iey mąż : zaż niestusna by wiare strzymała
 Nieprzyjaćiolom swoim: Ná co powiedziála :
 Slusna / lecz tym slusnieysza by wszyscy zgineli /
 Ókrom ciebie samego / co mi wstyd odielei.
 Præclarum, inquit, sed hoc præclarius , te vnum dunta-
 xat, qui mecum concubueres, viuere.

CANNA.

Mścić sie śmierci meżowey.

74

Tá sobie Synorytá za meżá obráta /
 Ktozemu slubu swetgo wiernie dotrzymála.
 A iż SINORIX one nádz zamiar miłował /
 Dla tego Synoritá zdrádnie zamordował.
 A stáral sie zaś o nie / by małzonká była :
 Ná co mu dla zemśczenia tego pozwołitá.
 A gdy wedlug zwyczáiu trunek przepitá
 Ná znać slubu / trućzny strucznie namiesháła.
 Gdzie ostátek wypil też Sinorix z miłości /
 A ona záwołála : dziśiam swey cieškósci
 Zbyła / gdy z Synoritem bede znouu żyła /
 Nádz mordercá meżowym / śmierćiam sie zemściła.
 Te. inquit, Dearum præstantissima, restor me huius diei
 gratia hæcenus Sinorito fuisse superstitem.

S ij

DAMA.

DAMATRIA.

75 *Meżna mátká odrodkiem sie brzydzi.*

Kiedy z Lácedemony woynne prowadzili /

A przeciw im syny swe do bitwy wrowadzili.

Ktoey tam dokonczywszy / zwrconych pytałá /

Jesliby syná swego zranionego miałá:

Rzekł Żetman: w chroście twoy syn nie w szeregu stawał /

Inszym sercem zaieczym boiażni przydawał.

Ktora z zalem skoczywszy tamże go zabiłá /

Mowiac: nie niewiesciuchem ciebiem ia rodziłá.

Náse mátki synow slác ná woynne zbraniáta /

Kiedy rana odmiesie to iuz vmieraá.

Alno wiecey ná bauku poginelo mlodzi /

Bys sie y w domu zamknal / smierec za toba chodzi.

Transgressum leges mater DAMATRIA natum,

Ipsa Lacoena necat, non Lacedemonium.

WETVRIA.

76 *Milość mácierzynska síta może.*

CORIOLANVS znaczny w zasłudze Marsowey /

Od Rzymian za pracá swá niewdzieczności nowey

Doznał: ktora chcec oddac / przystapil z woystkami /

Do ktorego kapłani wysli y z postami.

Lecz wkoic nie mogli przedstewzienia tego /

Alz mátká tak podešla syná gniewolnwego.

Mowiac: iáko mie witaś / czy za mátkę swoitę /

Czyli za niewolnice / przez twa krowaró zbroie?

Gdyż Oyczynie gwałt czyniś / ktora cie zrodziłá.

Ná co on rzekł: iuzes gniew mátko vsmierzyla:

Odpuszczam Náskutemu. Wzecie sie synowie /

Je sie przeciw mátkam swym zle stawie sirowie.

Fili, ne me salutes, prius sciam vtrum captiua, an mater
in castris tuis sim. Quam complexus: Expugnasti &
vicisti iram meam mater. Patriá te, mihi quamuis me-
rito inuisa, tuis precibus dono.

THAIS.

Pożycznego obyczáynie vžíwác. 77

Tá gdy ieden galancik síla spożyczawšy
Rostruchanow v sásiad / y rzedow nabrawšy /
Tá zaloty przyiechal: przedniá sie iáł chlubic /
Ze to wšytko ná nowá foze ia káze zbic.
Tá co stuczna odpowiedz Thais táka dála /
Zgubíš im co ich wlasność / tabym nie pšowála.
Taydzie y dziś tákowych / co z pożyczanego /
Chlubiac sie / wdájac to iábty ich wlasnego.
Až pošosne rozprzagšy rozestál do ludzi /
A sam pare podiezdkow ledwie chudał cudzi.
Szaty / tákze y slugi: žonká sie frásuie /
Ze to pożyczne bylo / teraz nedžna czuie.

Perdes, inquit, quod cuique proprium est, notans esse
commodaticia.

FRINE.

Bezwlstydna zysk vpátruie. 78

Milostí zápaleni dworscy Galantowie /
Tá zaloty przysedšy plošy mlodšichowie
Do Fryny / ktora swoy wštyd ná przekupnie miála /
Z naynu czerstwe pácholki ráda wíec widžála.
Gwałtem chcá ja przymusić bez žadney nagrody /
W czym ona nie zwolila vchodžac swoey škody.
Gdzie w dom tey podkopać sie silnie vmyslili /
Lukow / tákze kusť tegich ná ten gwalt zdobyli.
Oná do nich wysedšy / rák im powiedžála /
Lepiey bylo aby bron tá w domách žostála /

Quid: lib: 1.
Stat meretrix
certo cuius mer-
cabilis are,
Et miseris iusto
corpore quarit
opes.

Uz pienieďzmi przyść bylo / iabym otworzyła /
Wiecey datek dziś moze / niż Żolnierska siła.

Quin potius affereratis pretium, quàm ligones & ba-
listas; an ignoratis facilius expugnari meretricum
ædes dando, quàm fodiendo?

XENOCRATES Philosoph nie znając miłości /
Przez naprawę młodzikow z niewieścicy chytróści /
Był wiedzion do zapalu lubieżney Wenery
Przez Fryne / ktora dosyć była gładkiey cery.
Ta sie sztucznie wprosiwszy do miestkania iego /
Złożyła sie do Medreá na łóžku spiaczego.
Gdzie on zapal niewstydy rozumem zniost swoim /
Pomniąc aby nie wzgárdzil Pallády pokoiem.
Kedy widzac niewstydna / że sie oskutala /
Odesła: á ona mlodzi kiedy ja pytala /
Jesliby Philosophá w wiodeládo miłości ?
Rzekła: mądrego nigdy niewieście chytróści
Nie zráża. A teź ja dziś snadz ze slupem spála
A nie z meżem / bom po nim zapalu nie znála.
Ego, inquit, á statua redeo, non á viro.

Fryne w iedney biesiedzie / gdzie białychgłow wiele
Zeslo sie y z mezczyzna na wodzieczne wesele.
Kedy z zwoyczáiu taniec taki odprawiali /
Ze co iedni to dudzy teź w tancu działáli :
Cynárovym go zowia : tá tak postapila /
Ze race swe w krynicznej wodzi omoczyla.
Wiedzac iż twarzy swoiey nie nieprzyprawiala /
Przetoz woda kryniczna twarz swoie zmaczala.
Co teź in se barwiane uczynić musiały /
Abysli: fárbownemi v ludzi nie zdály.

Lecz sie w blechowáney twarzy márski pokazały
 V sárbieret / skoro twarz woda omaczały.

SEMIRAMIS.

Lákomy y Żumártych bierze.

81

SEMIRAMIS co wielki Babilon stáwila /
 Taki napis ná grob swoy w kóściele wlozyla.

KTORYBI KROL PIENIEDZY POTRZEBOWAL SOBIE,
 WZNIOWSZYTEGO KAMIENIA NIECH BIERZE W MYM GROBIE.

Gdzie Darius / gdy dostal mocą miastá tego /
 Przeczedszy kazal dobyć kámienia onego.

Tam pieniedzy nie znalazl : Lecz napis takowy /

GDYBY TI NIE BIL LOTREM, Y MIAL ROZVM ZDROWY,
 Z LAKOMSTWA NIE SZYKALBY W MIESZKY VMARLEGO,
 ANIBYS TEZ PORVSZAL SVCHICH KOSCI IEGO.

Tak niesytne lakomstwo y Krole wwodzi /
 Fas nefas byle bylo / kazdy ná trzos godzi.

Ni vir malus esses, & pecunia inexplibilis, haud qua-
 quam mortuorum loeulos moueres.

Seneca Ep: 108.
 Desunt inopia
 multa, auaritie
 omnia. In nullis
 auarus bonus est
 in se pessimus.

PORTIA.

Stárey ożenienie nieprzystoi.

82

Jedne przednia chwalono / iz dosć dworska byla
 W obyczaiach / áz mezem tá powtornym zyla.

Rzekla : iz Matrone obyczayna mamy /
 Ktora iedno raz z mezem ożeniona znamy.

Teraz druga osinego X dogania chudzina /
 Bierze mlodziaka sobie / rzeklby ze to syna.

Ona stara maciora dosć kóstawnie stroi /
 Márski sciera halunem / Boga sie nie boi.

Tam gdy spoyrzy na stara / mlody sie ja bzydzi /
 Po pierwszey nocy trzecia rokiem mu: sie widzi.

Lezac z babz / iakoby tez Kronike czytal /
 Jak mu tey miło sluchac / wiedzialby bys spytal.

Felix, inquit, ac pudica Matrona, non nubit nisi semel.

LVCRE.

Tere: in Hec.
 Dum poliuntur
 dum comuntur
 annus est.

LUCRETIA.

83

Wiara Matżeńska.

TARQUINIUS niewstydy ny Lucrecyę zachtę /
 Kiedy o gwałt przyprowił złością swoą nie bączną.
 Collatinus małżonek tu niey przystąpiwszy /
 Pytał/ iakby sie miała: rzekła: moy namulsky
 Mężu/ iak sie dobrze mieć ma co wstydy straciła /
 Ciało choć gwałt odniosło / sercem nie zgrzeszyła.
 Czego śmierć mi poświadczy moiey niewinności /
 Gdzie sie nożem przebiła nedźna bez litości.

Wzor bierzcie choć z Poganiki / Chrześcijańskie Panie /
 Wiare spólnie chowaycie w swoym małżeńskim stanie.

Quid enim salui mulieri, amissa pudicitia? Vestigia a-
 lieni viri, Collatine, in lecto sunt tuo. Sed corpus
 tantum violatum est, animus insons mei testis erit,
 cultrum quem abditum habebat, in corpore fixit, &
 collapsa est moribunda.

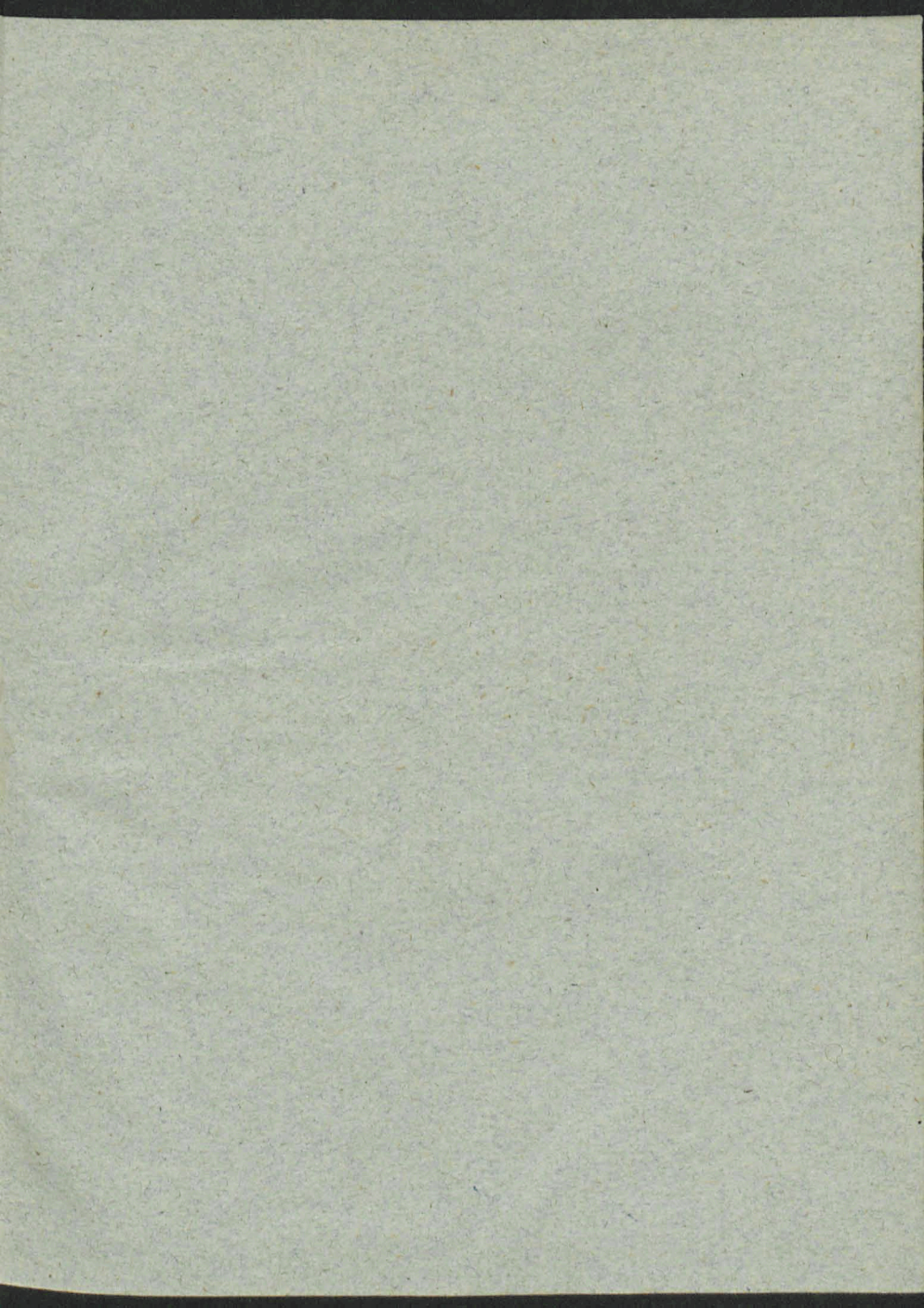
Dokończenie pierwszey Ksiegi.

Gregorius lib: Moral: 18.

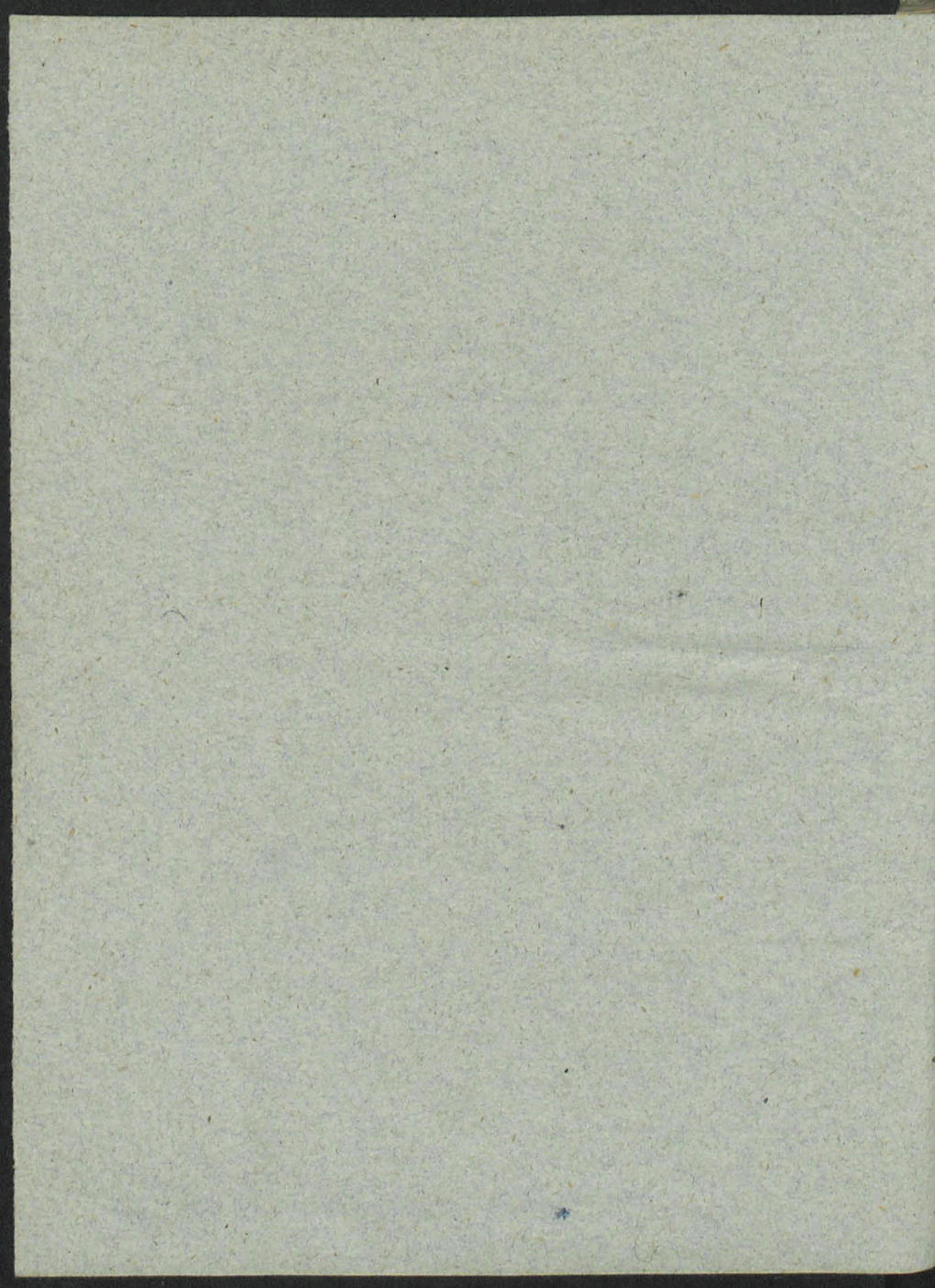
Nullum ego consilium melius arbitror, quam exem-
 plis fratrem studeas docere, quae oportet fieri; pro-
 uocans eum ad meliora, & consulens ei.

6421

12

